

Τό «σαμποτάζ» του Έβρου χωρίς ζάχαρη

ΜΙΑ ΑΠΟΠΕΙΡΑ ΑΝΑΨΗΛΑΦΗΣΗΣ

Τήν άνοιξη του 1965, ή 117 Μοίρα Πεδινού Πυροβολικού (στό έξής 117 ΜΠΠ), πού έδρευε στην Όρεστιάδα, απέστειλε στό Κιλκίς 23 αυτοκίνητα τύπου «Τζαίμς» (GMC), άρκετά από τά όποια έμειναν στό δρόμο από διάφορες βλάβες, όφειλόμενες κυρίως σέ κακή συντήρηση¹. Οί προϊστάμενοι τής μονάδας (άντιστράτηγος Τσολάκας του Γ Σώματος Στρατού, ύποστράτηγος Μανέτας τής ΧΙΙ Μεραρχίας καί ταξίαρχος Βαρδουλάκης τής Στρατιωτικής Διοίκησης Έβρου) διέταξαν νά γίνει έρευνα προκειμένου νά διευκρινιστούν τά αίτια τών βλαβών, ένώ ό Μανέτας απέστειλε καί αυστηρή επίπληξη στόν διοικητή της, καλώντας τον «όπως επανέυρη τήν όρθήν θέσιν του ως προς τήν συντήρησιν τών όχημάτων τά όποια έμπιστεύεται εις αυτόν ή Πατρίς»². Άπολογούμενος, ό τελευταίος άνέφερε ως δικαιολογία κυρίως τήν έντατική χρησιμοποίηση τών φορτηγών σέ έργα του όδικού δικτύου τής περιοχής Έβρου, ένώ ύπαινιχθηκε καί ένδεχομένη ύπαρξη «δολιοφθοράς», τήν όποία θά διερευνούσε³. Όλα αυτά θά παρέμεναν πιθανότατα μιά άγνωστη καί άσήμαντη λεπτομέρεια τής άνιαρής στρατιωτικής ρουτίνας, εάν διοικητής τής 117 ΜΠΠ δέν ήταν ένας άντισυνταγματάρχης πού λεγόταν Γεώργιος Παπαδόπουλος.

Άν καί άγνωστος στόν πολύ κόσμο μέχρι τή στιγμή εκείνη, ό Παπαδόπουλος είχε ήδη άποκτήσει μιά άξιοσημείωτη φήμη μεταξύ τών συναδέλφων του. Η δράση του στό πλαίσιο του παραστρατιωτικού ΙΔΕΑ άνιχνεύεται τουλάχιστον από τίς άρχές τής δεκαετίας του 1950, καί όταν ή όργάνωση εκείνη άρχισε νά ξεθυμαίνει, είχε πρωτοστατήσει στην συγκρότηση μιās «ζωηρότερης» τάσης, πού φιλοδοξούσε νά πάρει τά πράγματα στά χέρια της. Η άποκάλυψη τής συνωμοτικής του όμάδας τό 1957, όταν άρχηγός του Γενικού Έπιτελείου Στρα-

1. Σκοπός τής άποστολής τών «Τζαίμς» ήταν ή παράδοσή τους, ένόνει τής παραλαβής νεότερων όχημάτων τύπου «Ρέο» (REO M32).

2. Βλ. 116 Μοίρα Πεδινού Πυροβολικού προς ΧΙΙ Μεραρχία, 5 Μαρτίου 1965 (Άρχείο Λεωνίδα Καλλιβεράκη [στό έξής Άρχείο Α.Κ.], έγγρ. 1) ΧΙΙ Μεραρχία προς 117 Μοίρα Πεδινού Πυροβολικού (ό.π., έγγρ. 2) πβ. έφ. *Τό Βήμα*, 25 Ιουνίου 1965.

3. Άνακριτική κατάθεση ταξίαρχου Α. Βαρδουλάκη (Άρχείο Α.Κ., ό.π., έγγρ. 7) πβ. μεταγενέστερη κατάθεση Βαρδουλάκη στό Στρατοδίκηίο Θεσσαλονίκης, έφ. *Μακεδονία*, 2 Δεκεμβρίου 1965.

του ήταν ο αντιστράτηγος Νικολόπουλος, είχε ως αποτέλεσμα τήν δυσμενή του μετάθεση από τό ΓΕΣ στην VI Μεραρχία του Κιλκίς⁴. Τά πράγματα άλλαξαν μετά τήν αποστρατεία του Νικολόπουλου και κυρίως μετά τήν ανάληψη τής αρχηγίας από τόν αντιστράτηγο Καρδαμάκη, όταν ο Παπαδόπουλος επέστρεψε στην Άθήνα και τοποθετήθηκε στην ΚΥΠ, όπου παρέμεινε επί τεσσεράμισι χρόνια, μέ κορυφαίες στιγμές τή συμμετοχή του στην επιτροπή που επεξεργάστηκε τό 1961 τό σχέδιο «Περικλής» (τό οποίο προέβλεπε τήν εμπλοκή τών ενόπλων δυνάμεων στίς τότε εκλογές), τήν δυναμική παρέμβασή του στην επιλογή του νέου αρχηγού ΓΕΣ τό 1962 και τό σχεδιασμό πραξικοπήματος στά μέσα του 1963⁵.

Ο εκλογικός θρίαμβος τής Ένωσης Κέντρου τό 1964 μετέβαλε ἄρδην τό κλίμα και ἔνα από τά πρώτα δείγματα γραφής τής νέας κυβέρνησης ὑπῆρξε ἡ μετάθεση του Παπαδόπουλου (στίς 4 Ἰουλίου 1964) στή διοίκηση μιᾶς ἄσημης μονάδας πυροβολικοῦ στην Ὁρεστιάδα, τήν ὁποία ἐπρόκειτο νά καταστήσει πασίγνωστη στό πανελλήνιο τους ἑπόμενους μήνες.

Ἡ ἀποκάλυψη του σχεδίου «Περικλής» ἀπό τόν Γεώργιο Παπανδρέου στά τέλη Φεβρουαρίου του 1965 και ἡ δημοσίευση τής ἔκθεσης Λουκάκη (ἀπό τήν ὁποία προέκυπτε, μεταξύ ὄλων τών ἄλλων, ἡ συμμετοχή του Παπαδόπουλου στην «Επιτροπή Πληροφοριῶν και Διαφωτίσεως» του

1961) προκάλεσαν σάλο. Ὁ τότε ἀρχηγός τής ἀξιωματικῆς ἀντιπολίτευσης Παναγιώτης Κανελλόπουλος κατήγγειλε ὅτι ἡ δημοσίευση συνιστοῦσε ἀποκάλυψη ἀπορρήτων σχεδίων κατά του κομμουνισμοῦ, «ἐπί βλάβῃ τών συμφερόντων τῆς χώρας», ἐνῶ ὁ Κωνσταντῖνος ἀπαίτησε ἀπό τόν πρωθυπουργό τήν ἐκδίωξη του ἀντιστράτηγου Λουκάκη, διότι ὑπέπεσε στό βαρύτατο παράπτωμα διεξαγωγῆς «ἐρεύνης κατά ἀνωτέρων του». Μέσα σ' αὐτόν τόν ὀρυμαγδό, οὐδείς εἶχε τόν χρόνο ἢ τή διάθεση νά ἀσχοληθεῖ ἰδιαίτερα μέ τόν ἀντισυνταγματάρχη τῆς Ὁρεστιάδας⁶.

Ἐπί τρεῖς μήνες ἡ τύχη του σχεδίου «Περικλής» παρέμενε μετέωρη ὡς δαμόκλειος σπάθη ἐπί του στρατιωτικοπολιτικοῦ κατεστημένου ὄσπου, τόν Μάιο του 1965, παραμερίστηκε ἀπό μιᾶ ἄλλη ἀρχαιοπρεπῆ λέξη στά πρωτοσέλιδα του τύπου. Οἱ ἀποκαλύψεις περί του ΑΣΠΙΔΑ μιᾶς ὀργάνωσης χαμηλόβαθμων ἀξιωματικῶν (οἱ πραγματικές διαστάσεις τῆς ὁποίας δέν θά μιᾶς ἀπασχολήσουν ἐδῶ) και ἡ πιθανολογούμενη σχέση της μέ τόν γιό του πρωθυπουργοῦ, Ἄνδρέα Παπανδρέου, ἀναδιέταξε τούς ὅρους του παιχνίτου και προκάλεσε νέα θύελλα ἀντεγκλήσεων. Ἐπιχειρώντας νά ἀντεπιτεθεῖ, ὁ Γ. Παπανδρέου, ἀποφάσισε τήν ταυτόχρονη παραπομπή τών ὑποθέσεων ΑΣΠΙΔΑ και «Περικλής» στή στρατιωτική δικαιοσύνη και, κατόπιν αὐτοῦ, ἀσκήθηκε ποινική δίωξη κατά τεσσάρων στρατηγῶν, ἑνός ταξίαρχου και ἑνός ἀντισυνταγματάρχου – του Γεώργιου

4. Συνέντευξη ἀντιστράτηγου Π. Νικολόπουλου στόν Μιχάλη Δημητρίου, π. *Ἐπίκαιρα*, τχ. 365, 31 Ἰουλίου 1975, σ. 18-20.

5. Βλ. τήν ἔκθεση Π. Πανουργιά, ἔφ. *Ἀκρόπολις*, 17-21 Αὐγούστου 1974· μέρος τῆς ἔκθεσης δημοσιεύθηκε ἐπίσης στό *Ἀρχεῖο Καραμανλή*, τ. 7, Ἀθήνα 2005, σ. 18-19· πβ. Ὁρέστης Βιδάλης, *Ἱστορικό ἡμερολόγιο. Χρόνια ἑκπατρισμοῦ (1968-1975)*, τ. 1, Ἀθήνα 1997, σ. 246· Παναγιώτης Κανελλόπουλος, *Ἱστορικά δοκίμια*, τ. 1: *Πῶς ἐφθάσαμε στην 21η Ἀπριλίου 1967*, Ἀθήνα 1975, σ. 303-304· James E. Miller (ἔπιμ.), *Foreign Relations, 1961-1963*, τ. XVI, *Eastern Europe; Cyprus; Greece; Turkey*, Οὐάσιγκτον 1994, ἀρ. τεκμηρίου 343· Ἀλέξης Παπαγεωργιάδης, *Ὁ βιασμός τῆς Ἑλληνι-*

κῆς δημοκρατίας. Ὁ Ἀμερικάνικος παράγων, 1947-1967, Ἀθήνα 1997, σ. 82-84· Σωτήρης Ριζῆς, *Ἡ Ἑλληνική Πολιτική μετά τόν Ἐμφύλιον Πόλεμο. Κοινοβουλευτισμός και Δικτατορία*, Ἀθήνα 2008, σ. 235-236.

6. ἔφ. *Ἐλευθερία*, 24 Φεβρουαρίου και 3 Μαρτίου 1965· τό σχέδιο «Περικλής» και τά πρακτικά τῆς ἐπιτροπῆς ἔχουν δημοσιευθεῖ ἔκτοτε ἐπανειλημμένα (βλ. ἐνδεικτικά Ἄνδρέας Λεντάκης, *Τό παρακράτος και ἡ 21η Ἀπριλίου*, Ἀθήνα 2000, σ. 49-70 και Μιχάλης Παπακωνσταντῖνου, *Ἡ παραγμένη ἐξαστία*, τ. 1, Ἀθήνα 1997, σ. 313-316).

Παπαδόπουλου. Ἡ δίωξη ἀσκήθηκε στίς 9 Ἰουνίου 1965⁷. Δύο ἡμέρες ἀργότερα ξεσπούσε τό «σαμποτάζ τοῦ Ἔβρου», ὑπό τίς συνθήκες πού θά δοῦμε εὐθύς ἀμέσως.

Τό στήσιμο τῆς προβοκάτσιας

Προκειμένου νά στηρίζει τόν προαναφερόμενο ἰσχυρισμό του περί δολιοφθοράς στήν 117 ΜΠΠ, ὁ Παπαδόπουλος εἶχε κινητοποιήσει τό Α2 τῆς μονάδας, τοῦ ὁποίου ὁ ἀξιωματικός πληροφοριῶν (ἀνθυπολοχαγός Εὐάγγελος Καρλιαῦτης⁸) ἀνέθεσε σέ ἕναν στρατιώτη «ἐμπιστοσύνης» (τόν Ἐλευθέριο Ψῆνα, τεχνίτη ὀχημάτων⁹) νά προσεγγίσει διάφορους συναδέλφους του, παριστάνοντας τόν ἀγανακτισμένο ἀπό τά καυδόνια φαντάρο, καί νά τοῦς προτείνει δολιοφθορές στά αὐτοκίνητα τῆς μονάδας ὡς ἀντίδραση κατά τῆς αὐστηρῆς διοίκησης. Γιά νά τοῦ στρώσουν τό δρόμο, οἱ ἀξιωματικοί τοῦ φέρονταν ἐπιδεικτικά μέ σκαῖό τρόπο καί

τοῦ ἐπέβαλλαν «θεαματικῶ τῶ τρόπῳ» εἰκονικές ποινές¹⁰. Μέ τά πολλά, ὁ Ψῆνας ἐπεισε τόν στρατιώτη Κ. Ματάτη, τό βράδυ τῆς 5 Ἰουνίου 1965, τήν ὥρα πού εἶχαν σκοπιά, νά τοῦ δείξει πῶς μπορεῖ νά βραχυκυκλωθεῖ τό σύστημα πέδησης ἑνός αὐτοκινήτου «Ρέο» (Μ32) καί τή στιγμή ἐκείνη οἱ εἰδοποιημένοι ἀξιωματικοί πού παραφύλαγαν, τόν αἰφνιδίασαν καί τόν συνέλαβαν¹¹.

Ὁ Κώστας Ματάτης διέθετε τό κατάλληλο προφίλ γιά νά ἀποτελέσει στόχο. Παιδί ἀριστερῶν γονέων πού χάθηκαν στόν Ἐμφύλιο¹², εἶχε μεγαλώσει στό Παπάφειο Οἰκοτροφεῖο, καί στή συνέχεια σπούδασε στήν τεχνική σχολή «Εὐκλείδης», ἀπ' ὅπου γνώριζε καί τόν Γιάννη Στεφανίδη, στέλεχος τῆς Νεολαίας Λαμπράκη καί πρόεδρο τοῦ Συλλόγου Σπουδαστῶν τοῦ «Εὐκλείδης»¹³.

Τήν ἐπομένη συνελήφθη καί ὁ Δημήτρης Μπέκιος (ἄν καί «ἐθνικόφρων» καί μάλιστα παιδί χωροφυλάκα πού «εἶχε πολέμησει τοῦς κουκουέδες στό Γράμμο καί στό Βίτσι»¹⁴), ὁ

7. Βούλευμα ὑπ' ἀρ. 38/66 τοῦ Δικαστικοῦ Συμβουλίου τοῦ Ἀναθεωρητικοῦ Δικαστηρίου, ἐφ. *Ἐλευθερία*, 21 Μαΐου 1966.

8. «Τέλος Ἀπριλίου ἢ Μαΐου, ἡ Μοῖρα ἀπεφάσισε νά ἐντεῖνη τās ἐνεργείας της, πρὸς ἐξακρίβωσιν τῶν αἰτίων [τῶν ἀλλεπαλλήλων κρουσμάτων δολιοφθορῶν]» βλ. κατάθεση ἀνθυπολοχαγοῦ Ε. Καρλιαῦτη στά πρακτικά τῆς δίκης, ἐφ. *Μακεδονία*, 1 Δεκεμβρίου 1965, καί πόρισμα ἑνορκῆς προανάκρισης λοχαγοῦ Ι. Μπότσα (11 Ἰουνίου 1965· Ἀρχεῖο Α.Κ., ὁ.π., ἔγγρ. 6)· πβ. Μ. Παπακωνσταντίνου, *Ἡ ταραγμένη ἐξαστία*, τ. 2, Ἀθήνα 1998, παράρτημα.

9. Βλ. καταθέσεις ἀνθυπολοχαγοῦ Ε. Καρλιαῦτη, ἀνθυπασπιστῆ Κ. Κασίωνη, στρατιώτη Ε. Ψῆνα (πρακτικά τῆς δίκης, ὁ.π.) καί πόρισμα ἐνόρκου προανακρίσεως λοχαγοῦ Ι. Μπότσα (Ἀρχεῖο Α.Κ., ὁ.π.)· πβ. Μ. Παπακωνσταντίνου, *Ἡ ταραγμένη*, ὁ.π.

10. Τοῦ ἐβαλαν 15 ἡμέρες φυλακή στίς 4 Ἰουνίου 1965· βλ. κατάθεση ἀνθυπολοχαγοῦ Ε. Καρλιαῦτη, (πρακτικά τῆς δίκης, ὁ.π.)· πβ. εἰσηγητικὴ πρόταση λοχαγοῦ Ν. Νικολαΐδη (22 Ἰουλίου 1965· Ἀρχεῖο Α.Κ., ὁ.π., ἔγγρ. 13).

11. Βλ. καταθέσεις ἀνθυπολοχαγοῦ Ε. Καρλιαῦτη, ἀνθυπασπιστῆ Κ. Κασίωνη, στρατιώτη Ε. Ψῆνα καί ἀπολογία Κ. Ματάτη (πρακτικά τῆς δίκης, ἐφ. *Μακεδονία*, 1-3 Δεκεμβρίου 1965).

12. Ὁ πατέρας του εἶχε πολέμησει στίς τάξεις τοῦ ΕΛΑΣ ἀπὸ τό 1943 καί ὅταν κατατάχθηκε στό στρατό στάλθηκε στή Μακρόνησο. Ἀπὸ ἐκεῖ –ὑπὸ ἀδιευκρίνιστες συνθήκες– βρέθηκε ξανά ἀντίρτης στό βουνό (Βέρμιο). Ὁ Κώστας Ματά-

της, γεννημένος στή Στενήμαχο Ἡμαθίας τό 1945, ζοῦσε στή Βέροια μέ τή γιαγιά του καί τήν (ἐπονίτισσα) μητέρα του, ἡ ὁποία ἀναγκάστηκε κάποια στιγμή νά φύγει μέ τή σειρά της στό βουνό, ὅπου σκοτώθηκε τόν Ἀπρίλιο τοῦ 1947, κατά τή διάρκεια μάχης ἔξω ἀπὸ τή Βέροια (στό Πετρίτσι). Ἐνα μήνα ἀργότερα σκοτώθηκε καί ὁ πατέρας του (ἀκριβέστερα ἕκτοτε ἀγνοεῖται ἡ τύχη του) καί ἡ ὑπερήλικη γιαγιά του ἀναγκάστηκε νά τόν δώσει σέ ὄρφανοτροφεῖο. «Περιπλανήθηκα σέ ὅλες τίς παιδουπόλεις τῆς Φρειδερίκης, ἀναφέρει ὁ ἴδιος, «καί στό τέλος κατέληξα στό Παπάφειο στή Θεσσαλονίκη»· βλ. ἀπολογία Κ. Ματάτη, πρακτικά τῆς δίκης, ἐφ. *Μακεδονία* καί *Ἡ Αἰγή*, 3 Δεκεμβρίου 1965, καί συνέντευξή του στόν Βαγγέλη Δημητρίου, ντοκιμαντέρ *Τό σαμποτάζ τοῦ Ἔβρου: Ἀπὸ τῆς ζάχαρης τοῦ 1965 στή δικτατορία τοῦ 1967*, παραγωγή ΕΡΤ2, 1985.

13. Συνέντευξη Κ. Ματάτη στόν Βαγγέλη Δημητρίου, ὁ.π.

14. Γεννημένος στήν Ἀλέσταινα Καλαβρυτῶν ἀπὸ ἀγροτικὴ οἰκογένεια, ὁ Δημήτρης Μπέκιος σταμάτησε γρήγορα τό σχολεῖο γιά νά μάθει μιὰ τέχνη καί ἔγινε ὀδηγός. Ὁ πατέρας του εἶχε ὑπηρετήσει στή χωροφυλακή. «Μέχρι τότε ἡμασταν δεξιοί», σημειώνει ὁ ἴδιος, «καί μεγάλοσα πιστεύοντας ὅτι αὐτὰ πού ἔλεγαν οἱ ἀριστεροὶ ἦταν ψέματ'· βλ. ἀπολογία Δ. Μπέκιου, πρακτικά τῆς δίκης, ἐφ. *Μακεδονία*, *Ἡ Αἰγή* καί *Ἐλευθερία*, 3 Δεκεμβρίου 1965, καί συνεντεύξεις του στοῦς Βασίλη Καβαθά καί Φώτη Ἐλευθερίου, π. *Ταχυδρόμος*, 1974· Ἀρχεῖο Α.Κ., ὁ.π., ἔγγρ. 17 καί στόν Βαγγέλη Δημητρίου, ντοκιμαντέρ *Τό σαμποτάζ*, ὁ.π.

όποιος φαίνεται ότι είχε καταστρέψει ή θηλεημένα έναν αυτόματο διακόπτη, στην άπλοϊκή προσπάθειά του να απαντήσει στον λοχαγό του «πώς χαλάνε»¹⁵. Ταυτόχρονα συνελήφθησαν και άλλοι τρεις στρατιώτες, των οποίων τά αυτοκίνητα είχαν παρουσιάσει μικροβλάβες¹⁶.

Έπακολούθησε ένα τριήμερο «έντατικῶν» ἀνακρίσεων (μέ γρονθοκοπήματα, κλωτσιές, στέρηση νερού, κρέμασμα από δοκάρη της όροφης, βούλιαγμα στο φρεάτιο του βόθρου κτλ.), στις όποιες συμμετείχε δίνοντας έντολές και ό ίδιος ό Παπαδόπουλος¹⁷. Πρώτος έσπασε ό Μπέκιος, ύπογράφοντας ό,τι του έβαλαν μπροστά του, και ακολουθήσε ό Ματάτης. Συνοφίζει άργότερα ό ίδιος ό Μπέκιος: «Υπέγραψα, γιατί κατάλαβα ότι αυτοί ήταν διατεθειμένοι να σκηνοθετήσουν άκόμα και την αυτοκτονία μου. Μόλις είδα τον Ματάτη πρησμένο και γεμάτο αίματα, του είπα: “Κώστα ύπόγραψε και σύ, να τελειώσουν τά βάσανά μας”»... «Πάνω σε αυτές τίς μικροζημιές στήριζαν την κατηγορία ότι μās είχαν βάλει οί κομμουνιστές να κάψουμε και να προκαλέσουμε ζημιές στά αυτοκίνητα. Πετύχαινε έτσι ό Παπαδόπουλος μέ ένα σμπάρο δύο τρυγόνια: πρώτον να συγκαλύψει τίς βλάβες στά αυτοκίνητα και να τίς φορτώσει στις πλάτες μας. Και δεύτερον να ξεσηκώσει την Έλλάδα μέ τον κομμουνιστικό κίνδυνο»¹⁸.

15. Βλ. άπολογία Δ. Μπέκιου, πρακτικά της δίκης, ό.π.

16. Ανάμεσά τους ό στρατιώτης Ντούσιος (πού γνώριζε τον Μπέκιο από τό κέντρο εκπαίδευσης) και τον όποιο είχε έπίσης προσεγγίσει ό Ψήνας, προτρέποντάς τον να κάνουν σαμποτάζ, αλλά εκείνος τον είχε άποκρούσει. Συνελήφθη επίσης ό στρατιώτης Πανατζής Ντεράκης, ό όποιος κακοποιήθηκε από άξιωματικούς της Μοίρας, καταγγέλια στην όποια επέμεινε και ένόπιον του τακτικού άνακριτή (τελικός δέν παραπέμφθηκε) βλ. πρακτικά της δίκης, έφ. *Μακεδονία*, 2 Δεκεμβρίου 1965.

17. «Ό διοικητής μου μέ είδε σταυρωμένο, του είπα ότι θά μέ σκοτώσουν κι εκείνος άπήντησε “να συνεχισθί ή άνάκρισις” και έφυγε» βλ. άπολογία Δ.

Τό προανακριτικό πόρισμα

Στίς 11 Ίουνίου, ό Παπαδόπουλος προώθησε ιεραρχικά τό πόρισμα της προανάκρισης «άφορώσης έπισημανθείσας δολιοφθοράς επί των όχημάτων της Μοίρας»¹⁹, στο όποιο ίσχυριζόταν ότι άνακάλυψε «ώργανωμένη κομμουνιστική δολιοφθορά» και «κατασκοπεία» μέ «εύρύτατον δίκτυον συνενόχων», στρατιωτών και πολιτών, των οποίων πρότεινε τή σύλληψη, καλώντας σε συναγερμό τίς ύπηρεσίες στρατιωτικής και έθνικης άσφαλείας «πρός πλήρη έντοπισμό και έξουδετέρωσιν» της έπαναστατικής συνωμοσίας. Προσπαθώντας να έρμηνεύσει τό γεγονός ότι οί κατηγορούμενοι στρατιώτες και πολίτες δέν φέρονταν «χαρακτηρισμένοι» (ένν. ως άριστερών φρονημάτων) και άπήχαν από κομματικές όργανώσεις και εκδηλώσεις, συμπέρανε ότι «δέν εύρισκόμεθα πρό μηχανισμού της ΕΔΑ, αλλά του παρανόμου μηχανισμού του ΚΚΕ», σκοπός του όποίου «θά πρέπει να θεωρηθί ήδη αι δολιοφθοραί και ένδεχομένως δολοφονία στελεχών του Στρατού».

Συγκεκριμενοποιώντας τον τελευταίο ίσχυρισμό του, ύποστήριζε, μεταξύ των άλλων, ότι οί κατηγορούμενοι στρατιώτες «έλαβον έντολήν όπως φονεύσουν διά φονικού όργάνου τον διοικητήν της 117 Μοίρας», δηλαδή τον ίδιο, επειδή όμως «αι όδηγίαι δέν ήταν σαφείς», έπικοινωνήσαν ταχυδρομικά μέ τον άρχηγό τους²⁰, στέλλοντάς του «τό

Μπέκιου, ό.π.

18. Συνέντευξη Δ. Μπέκιου στους Βασίλη Καββαθά και Φώτη Έλευθερίου, ό.π.

19. Τό πόρισμα υπέγραψε τυπικά ό λοχαγός Ίωάννης Μπότσας (μέ ήμερομηνία 10 Ίουνίου), ένώ στο διαβιβαστικό έγγραφο που υπέγραψε ό αντίστοιχαματάρχης Παπαδόπουλος (στις 11 Ίουνίου) άναφερόταν ότι «ή Μοίρα συμφωνεί μέ τήν γνώμην του διενεργήσαντος τήν προανάκρισιν Άξ/κού».

20. Ώς άρχηγός του κομμουνιστικού δικτύου κατονομαζόταν από τό πόρισμα «άτομον υπό τά στοιχεία Αντριδάκης Χρήστος, κάτοικος Αθηνών, όδός Βουλιαγμένης, μία στάσις πρό στάσεως Καλογήρων», που, όπως θά δοϋμε στη συνέχεια, ήταν άνύπαρκο πρόσωπο.

Ὁ Παπαδόπουλος χαιρετᾷ τούς κατοίκους τῆς Ὀρεστιάδας πού προσήλθαν στά ἐγκαίνια τῆς Ἁγίας Εἰρήνης, στήν 117 Μοίρα Πεδινού Πυροβολικοῦ (φωτογραφία Ἀνδρέα Ἀσκιτιδῆ)

σχέδιον τῆς ἐσωτερικῆς διαρρυθμίσεως τῆς οἰκίας τοῦ διοικητοῦ» καί ζητώντας του «λεπτομερεστέρας ὁδηγίας διά τήν ἐκτέλεσιν τοῦ φόνου», ἀλλά ἡ ἀπάντησις δέν πρόσλαβε νά φθάσει στήν Ὀρεστιάδα, διότι στό μεταξύ ἀποκαλύφθηκαν²¹.

Τήν ἴδια ἡμέρα, καί ἐνῶ τό πόρισμα δέν εἶχε ἀκόμη καταλήξει στό ΓΕΣ, τρεῖς ἐφημερίδες τῆς «σκληρῆς» δεξιᾶς

δημοσίευσαν μέ πηχυαίους τίτλους τήν εἶδησι: «Σαμποτάζ ἐσημειώθησαν εἰς στρατιωτικές μονάδας Βορείου Ἑλλάδος ὑπό ἀριστερῶν ὀπλιτῶν – Συνελήφθησαν οἱ δράσται τοῦ ἐνός» (*Ἀκρόπολις*), «Κρούσματα σαμποτάζ εἰς δύο στρατιωτικές μονάδας τῆς Βορείου Ἑλλάδος» (*Ἐθνικός Κῆρυξ*), «Πράξεις δολιοφθορᾶς ἐσημειώθησαν εἰς τόν Στρατόν, μέ δράστας στρατιώτας, μέλη τῶν “Λαμπράκηδων”» (*Ἑλληνικός Βορρᾶς*). Στίς δύο πρῶτες ἀκολουθοῦσε, κάτω ἀπό τούς τίτλους, τό ἀπολύτως ταυτόσημο²² λέξη πρὸς λέξη «ρεπορτάζ»: «Ἐγνώσθη ὅτι εἰς δύο στρατιωτικές μονάδας τῆς Βορείου Ἑλλάδος ἐσημειώθησαν σοβαρά κρούσματα σαμποτάζ. Διεξάγονται μέ ἀπόλυτον μυστικότητα ἀνακρίσεις καί δέν κατέστη δυνατόν νά γνωστοῦν περισσότεροι λεπτομέρειαι παρά μόνον ὅτι ἓνα ἀπό τά σαμποτάζ ἐσημειώθη εἰς μηχανοκίνητα Μονάδος καί ὅτι οἱ δράσται συνελήφθησαν ἐπ’ αὐτοφώρῳ καί ἐτέθησαν εἰς ἀπομόνωσιν. Αἱ ἀνακρίσεις συνεχίζονται καί ἐκφράζονται φόβοι ὅτι εἰς πολλάς στρατιωτικές μονάδας δροῦν ἤδη κομμουνιστικοί πυρῆνες, χωρίς ὅμως μέχρι στιγμῆς νά ἔχουν ἐπισημανθῆ»²³.

Νά ἐπισημάνουμε ὅτι, ἐφόσον τά παραπάνω ἐμφανίζονταν τυπωμένα στίς πρῶτες ἐκδόσεις αὐτῶν τῶν ἐφημερίδων τό πρῶί τῆς 11 Ἰουνίου, αὐτό σημαίνει ὅτι οἱ σχετικές πληροφορίες τους εἶχαν διοχετευθεῖ τό ἀργότερο τῆ νύκτα τῆς 10 πρὸς 11, προτοῦ δηλαδή κάν τό διαβιβαστικό τοῦ πορίσματος ὑπογραφεῖ ἀπό τόν Παπαδόπουλο καί λάβει τήν ἄγουσα πρὸς τίς προϊστάμενες ἀρχές²⁴.

21. Βλ. πόρισμα ἑνορκῆς προανάκρισις λοχαγοῦ Ι. Μπότσα, 11 Ἰουνίου 1965 (Ἀρχεῖο Α.Κ., ὁ.π., ἐγγρ. 6) πβ. «Ἡ ἀπίστευτος ἀναφορά», ἐφ. *Τό Βῆμα*, 25 Ἰουνίου 1965· Μ. Παπακωνσταντίνου, *Ἡ ταρταμένη*, τ. 2, ὁ.π., παράρτημα.

22. Γεγονός πού σχολιάστηκε ἤδη στήν ἐφ. *Ἡ Αἴρη* τῆς 21 Ἰουνίου 1965.

23. Βλ. ἐφ. *Ἀκρόπολις* καί *Ἐθνικός Κῆρυξ*, 11 Ἰουνίου 1965· σημειωτέον ὅτι τό κείμενο πού δημοσιεύτηκε στόν *Ἐθνικό Κῆρυκα* ἐμφανιζόταν ὡς τμήμα τηλεγρα-

φήματος τοῦ ἀναποκριτῆ τῆς ἐφημερίδας στή Θεσσαλονίκη Νίκου Στάγκου, ἐνῶ ἐκεῖνο τῆς *Ἀκροπόλεως* ἦταν ἀνυπόγραφο. Ὁ Σ. Γρηγοριάδης (*Ἱστορία τῆς Συγχρόνου Ἑλλάδος 1941-1974*, τ. 5: *Ἡ Δικτατορία: Ἐπιβολή-Ἀκμή*, Ἀθήνα 1975, σ. 19) ἀναφέρει ὅτι τό θέμα τό ἔφερε στήν ἐφημερίδα «βουλευτῆς κυπριακῆς καταγωγῆς».

24. Ἡ τυπική ἱεραρχικὰ πορεία τοῦ πορίσματος εἶναι ἀπό τήν 117 ΜΠΠ (Ὀρεστιάδα) στή XII Μερραρχία (Ἀλεξανδρούπολη), ἀπό ἐκεῖ στό Γ' Σῶμα Στρα-

Ὁ μύθος τῆς «ζάχαρης στά τεθωρακισμένα»

Τό δημοσίευμα τοῦ Ἑλληνικοῦ Βορρά διέφερε αἰσθητὰ ἀπὸ ἐκεῖνα τῶν δύο ἄλλων ἐφημερίδων: «Ἐγνώσθη ὅτι ἐντὸς ἐνὸς μόλις μηνὸς ἐσημειώθησαν προσφάτως τρεῖς νέαι πράξεις δολιοφθορᾶς γενόμεναι ἀπὸ συλληφθέντας ἤδη “Λαμπράκηδες” στρατιώτας. Καί εἶναι χαρακτηριστικόν ὅτι αἱ γνωσθεῖσαι τρεῖς δολιοφθοραὶ –διότι προφανέστατα ἐγένοντο καί πολλαὶ ἄλλαι μὴ περιελθοῦσαι εἰς γνῶσιν εὐρυτέρου κύκλου προσώπων– ἐσημειώθησαν εἰς μονάδας τεθωρακισμένων καὶ πυροβολικοῦ. Καί εἰς τὰς τρεῖς περιπτώσεις οἱ συλληφθέντες δολιοφθορεῖς ὡμολόγησαν ὅτι ἔρριψαν ζάχαριν εἰς τὸν κινητήρα τριῶν αὐτοκινήτων, τὰ ὅποια ἠχρηστεύθησαν κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον. Σχετικῶν ἀνακρίσεων, κατὰ τὰς αὐτάς πληροφορίας μας, ἐπελήφθησαν τὸ 2ον Γραφεῖον τοῦ Γ’ Σώματος Στρατοῦ καὶ τῆς 20ῆς Τεθωρακισμένης Μεραρχίας»²⁵.

Τό κείμενο αὐτό εἶναι σημαντικό διότι, σύμφωνα μέ ὅλες τῖς ἐνδείξεις, πρόκειται γιὰ τὴ στιγμὴ γέννησης τοῦ σχετικοῦ μύθου, δεδομένου ὅτι περὶ «ζάχαρης» καὶ «τεθωρακισμένων» οὐδὲν εἶχε ἀναφερθεῖ ἕως ἐκεῖνη τὴ στιγμὴ²⁶. Ἐκπρόσωπος τοῦ ὑπουργείου Ἐθνικῆς Ἀμύνης διένευσε τὸ μεσημέρι ὡς τελείως ἀνυπόστατες τῖς πληροφορίες περὶ σαμποτάζ σέ τεθωρακισμένα «δι’ ἀναμίξεως ζαχαρέως εἰς τὴν βενζίνη»²⁷, ἐνῶ καὶ στὴν πλήρη ἐπίσημη δήλωση τοῦ ὑπουργείου ἀργότερα τὸ ἴδιο ἐκεῖνο βράδυ, ἐπαναλαμβανό-

ταν ὅτι δὲν ἦταν ἀκριβές ὅτι ὑπῆρξε σαμποτάζ σέ τεθωρακισμένη μονάδα²⁸.

Ὡς πρὸς τὴ ζάχαρη, τὸ ζήτημα σταμάτησε πρὸς στιγμὴν ἐκεῖ, ἀλλὰ σέ ὅ,τι ἀφορᾷ τὸ σκέλος τῆς «πληροφορίας» σύμφωνα μέ τὸ ὁποῖο σημειώθηκε σαμποτάζ στὴν 20ῆ Τεθωρακισμένη Μεραρχία, οἱ δεξιές ἐφημερίδες ἐπανῆλθαν ἐπιμένοντας τῖς ἐπόμενες ἡμέρες²⁹, παρά τὴ διάψευση πού ἔστειλε προσωπικά ὁ μέραρχος ὑποστράτηγος Καραδήμας μέ σῆμα τῆς 13 Ἰουνίου, τὸ ὁποῖο δόθηκε ἀμέσως στὴ δημοσιότητα ἀπὸ τὸ ὑπουργεῖο Ἐθνικῆς Ἀμύνης³⁰. Κατόπιν αὐτοῦ, ἡ κυβέρνηση ἐπέλεξε τὴν ἀντεπίθεση, προσφεύγοντας στὴ δικαιοσύνη κατὰ τῆς ἐφημερίδας *Ἀκρόπολις* γιὰ τὴ διασπορὰ ψευδῶν εἰδήσεων, γεγονόσ πού ἐξήγειρε τὴ δημοκρατικὴ συνείδηση τοῦ Π. Κανελλόπουλου, ὁ ὁποῖος κατήγγειλε τὴν δίωξη ὡς πλῆγμα κατὰ τῆς ἐλευθερίας τοῦ τύπου καὶ δήλωσε ὅτι θά παρασταθεῖ ὡς μάρτυρας ὑπεράσπισης³¹. Εἶναι πράγματι ἀξιοσημείωτο πὼς ἡ «πληροφορία» περὶ ζάχαρης καὶ τεθωρακισμένων, πού δὲν εἶχε κανένα ἔρεισμα, τὴν ὁποία δὲν ὑποστήριξε ποτέ οὔτε ὁ ἴδιος ὁ Παπαδόπουλος, δὲν ὑπάρχει σέ κανένα ἔγγραφο τῆς προανάκρισης, τῆς κύριας ἀνάκρισης καὶ γενικότερα τῆς δικογραφίας, οὐδεὶς μάρτυρας τὴν ἀνέφερε στίς σχετικὲς δίκες πού ἀκολούθησαν, δὲν εἶχε συνέχεια στίς ἐφημερίδες ἐκεῖνης τῆς περιόδου³² (οὔτε κἀν στὸν ἴδιο τὸν *Ἑλληνικὸ Βορρά*), ἐντούτοις ὄχι μόνο ἐπιβίωσε ἀλλὰ ἐδραιώθηκε καὶ ἀναδεί-

τοῦ (Θεσσαλονίκη) καὶ στὴν 1η Στρατιά (Λάρισα), καταλήγοντας στό ΓΕΣ (Χολογός).

25. ἔφ. *Ἑλληνικὸς Βορράς*, 11 Ἰουνίου 1965.

26. Καί ἡ ἔφ. *Ἐλευθερία*, ἀναφερόμενη τὴν ἐπομένη (12 Ἰουνίου) σέ δημοσιεύματα «ἐφημερίδων τῆς ΕΡΕ» ὅτι «ἐγένοντο σαμποτάζ ὑπὸ κομμουνιστῶν στρατιωτῶν εἰς μονάδας τῆς 20ῆς Τεθωρακισμένης Μεραρχίας» καὶ ὅτι «εἰς τὴν μίαν περιπτώσιν συνελήφθη ἐπ’ αὐτοφόρῳ στρατιωτῆς ρίπτων ποσότητα σακχαρέως εἰς δοχεῖα βενζίνης αὐτοκινήτων», ἐπεσήμανε ὅτι αὐτές οἱ «πληροφορίες» προέρχονταν ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη.

27. ἔφ. *Ἐλευθερία*, 12 Ἰουνίου 1965.

28. ἔφ. *Ἐλευθερία* καὶ *Μακεδονία*, 12 Ἰουνίου 1965.

29. ἔφ. *Ἀκρόπολις*, 13 Ἰουνίου 1965, ἔφ. *Ἑλληνικὸς Βορράς*, 15 Ἰουνίου 1965.

30. ἔφ. *Μακεδονία*, 15 Ἰουνίου 1965.

31. ἔφ. *Μακεδονία*, 20 Ἰουνίου καὶ 6 Ἰουλίου 1965.

32. Μέ ἐξάρεση τὴν ἐβδομαδιαία ἐφημερίδα *Δράσις* τῆς Θεσσαλονίκης, ἡ ὁποία δημοσίευσε σκίτσο πού παρίστανε τὴν ΕΔΑ νὰ τοποθετεῖ ζάχαρη στὴ μηχανὴ στρατιωτικοῦ αὐτοκινήτου (γιὰ τὸ δημοσίευμα αὐτὸ ὑποβλήθηκε ἐναντίον τῆς μήνυση «ἐπὶ συκοφαντικῆ δυσφημῆσει» ἀπὸ τὸν γραμματεῖα τῆς ἐπιτρο-

χθηκε στην πιά έμβληματική και άναγνωρίσιμη μνεία τού όλου γεγονότος, υίοθετούμενη στή συνέχεια άκριτα άπό πολιτικούς και στρατιωτικούς πρωταγωνιστές τής έποχής, ιστορικούς και άλλους συγγραφείς, καθώς και, φυσικά, άπό τόν μεταγενέστερο τύπο³³.

Συλλήψεις

Στό μεταξύ ό άντιστράτηγος Τσολάκας, καθ' ύλην άρμόδιος ώς διοικητής τού προϊσταμένου Γ' Σώματος Στρατού, διέτασσε τήν έναρξη τακτικής άνάκρισης, παραγγέλλοντας και τή σύλληψη τών άτόμων πού άναφέρονταν στό πόρισμα Παπαδόπουλου. Ό ύφυπουργός Έθνικής Άμύνης Μ. Παπακωνσταντίνου (ό ύπουργός Π. Γαρουφαλιάς άπουσίαζε στή Ρώμη), συνοδευόμενος άπό τόν άρχηγό τού ΓΕΣ άντιστράτηγο Γεννηματά, έσπευδαν στήν οικία τού πρωθυπουργού λίγο μετά τά μεσάνυκτα τής 11 πρós 12 Ίουνίου, προκειμένου νά τόν ένημερώσουν σχετικά και στή συνέχεια

δίνοντας έντολές στήν Άστυνομία και τή Χωροφυλακή νά εκτελέσουν τήν παραγγελία τού Τσολάκα³⁴.

Κατόπιν αούτου, τήν ίδια νύκτα και τό έπόμενο πρωί συνελήφθησαν στήν ευρύτερη περιοχή τών Άθηνών (στό Μπραγάμι και στό Λουτράκι) τρεις πολίτες: ό Γεώργιος Μπέκιος (άδελφός τού στρατιώτη), ό Παντελής Μπουγιούκας και ό Δημήτριος Γαλακτίδης (γονείς ύπηρετούντων στρατιωτών). Άκολούθησαν τό έπόμενο 48ωρο, άλλες έννέα συλλήψεις: τριών στρατιωτών, τού Πανταζή Ντεράκη (συνυπηρετούντος μέ τούς Μπέκιο και Ματάτη στήν 117 ΜΠΠ) και τών Άλέξανδρου Γαλακτίδη και Νικόλαου Μπουγιούκα (πού ύπηρετούσαν στήν 180 Μοίρα Κατευθυνόμενων Βλημάτων ΧΩΚ) τριών ιδιωτών στή Θεσσαλονίκη, τού Βασιλείου Βαλσαμάκη (έμπορούπάλληλου) και τών προαναφερθέντων Ι. Στεφανίδη και Π. Κωνσταντινίδη (προέδρου και Γ.Γ. αντίστοιχα τού Συλλόγου Σπουδαστών τού «Ευκλείδη») και άλλων τριών ιδιωτών στήν Όρεστιάδα, τών Δημητρίου Μποζαντζίδη, Σωτηρίου Μποζαντζίδη

πής πόλης τής ΕΑΑ Θεσσαλονίκης Σ. Στεφανίδη) βλ. έφ. *Μακεδονία*, 27 Ίουνίου 1965.

33. Βλ. ένδεικτικά: «Ό Γεώργιος Παπαδόπουλος είχε άποκτήσει πρós στιγμήν μιά Ήροστράτεια φήμη, σαμποτάροντας τά αυτοκίνητα τής μονάδας του – έβιασε ζάχαρη στό ντεπόζιτα τής βενζίνας»: Άνδρέας Παπανδρέου, *Democracy at Gunpoint. The Greek Front*, Νέα Ύόρκη 1970, σ. 24, έλλην. έκδοση, Άθήνα 1974, σ. 43: «Στίς 8 Ίουνίου ό Γεώργιος Παπαδόπουλος καταγγέλλει τό διαβόητο (σκηνοθετημένο άπό τόν ίδιο, βέβαια) “κομμουνιστικό σαμποτάζ” σέ άρματα μάχης στόν Έβρον»: Άρις Μπουλοΰκος, *Υπόθεση ΑΣΠΛΑ*, Άθήνα 1989, σ. 267: ό Γ. Παπαδόπουλος «είχε γίνει ευρύτερα γνωστός τό 1965 άπό τό “σαμποτάζ τού Έβρου” – είχαν νοθευτεί τά καύσιμα τών τθωρακισμένων τής μονάδας του»: Θανάσης Διαμαντόπουλος, «Τό Άπριλιανό καθεστώς», στό: *Ιστορία τού Έλληνικού Έθνους*, τ. 16, Άθήνα 2000, σ. 268: «Δύο άπλοι στρατιώτες μέ περγαμινές έθνικοφροσύνης, πιάστηκαν, βασανίστηκαν άγρια επί πολλές ήμέρες γιά νά “όμολογήσουν” ότι είναι κομμουνιστές και ότι έφριξαν ζάχαρη στό ρεζερβουάρ δύο αυτοκινήτων»: Γιάννης Κάρτης, *Eyewitness in Greece. The Colonels Come to Power*, St. Louis 1971, έλλην. έκδοση 1974, σ. 196: «Τόν Μάιο τού 1965 ό Παπαδόπουλος “άποκάλυψε” ότι στήν 117η μοίρα πυροβολικού τής 12ης Μεραρχίας Έβρου στρατιώτες, δήθεν όργανα τού ΚΚΕ, ρίξαν ζάχαρη στή βενζίνη γιά νά άκίνητοποιήσουν τά τάνκς και

τά αυτοκίνητα»: Άνδρέας Λεντάκης, *Τό Παρακράτος και ή 21η Άπριλίου*, Άθήνα 2000, σ. 141-142: «Η περίπτωση μέ τή ζάχαρη στό tanks τού Παπαδόπουλου είναι γνωστή και θεωρείται ώς κλασική προβοκάτσια»: Άντώνης Κακαράς, *Οι Έλληνες Στρατιωτικοί. Άξιοματικοί και ύπαξιοματικοί στή Μεταπολεμική Έλλάδα* [Βασισμένο στή διδακτορική του διατριβή στό Πάντειο Πανεπιστήμιο τό 2004, μέ τίτλο *Οι επαγγελματίες στρατιωτικοί υπό αυταρχικά καθεστώτα*], τ. 1, Άθήνα 2006, σ. 451: πβ. τελείως ένδεικτικά έφ. *Έλευθεροτυπία*, 8 Ίουλίου 2001, έφ. *Τό Βήμα*, 29 Ίουνίου 2003 και 22 Άπριλίου 2007, έφ. *Ριζοσπάστης*, 29 Ίουνίου 1999, 15 Ίουλίου 2007, 22 Άπριλίου 2009, έφ. *Η Αύγή*, 30 Δεκεμβρίου 2009, έφ. *Γνώμη Άλέξανδροπούλης*, 17 Άπριλίου 2009 και wikipedia.org/wiki/Georgios_Papadopoulos (έπίσκεψη 11 Άπριλίου 2010). Είναι χαρακτηριστικό ότι ή πληρέστερη δουλειά πού έχει γίνει γιά τήν ύπόθεση αυτή, τό ντοκιμαντέρ τού Βαγγέλη Δημητρίου, στό όποιο επί 47 λεπτά παρουσιάζονται ρεπορτάζ, σπάνια ντοκουμέντα και συνεντεύξεις τών πρωταγωνιστών, χωρίς νά προκύψει πουθενά ούτε μία φορά ή λέξη «ζάχαρη», φέρει παράλα αυτά τόν τίτλο *Τό σαμποτάζ τού Έβρου: άπό τή ζάχαρη τού 1965 στή δικτατορία τού 1967*, δ.π.

34. Μ. Παπακωνσταντίνου, *Η ταραγμένη*, τ. 2, δ.π., σ. 121-126: πβ. έφ. *Έλευθερία*, 13 Ίουνίου 1965.

καί Χρήστου Ζαβαλιάρη. Οί δύο συνδικαλιστές τοῦ «Εὐκλείδη» κατηγοροῦνταν ὡς καθοδηγητές τοῦ Ματάτη, ὁ Βαλσαμάκης ὡς «μυητής» του στόν κομμουνισμό, ὁ Μπουγιούκας ὡς σύνδεσμος καί ὁ Γαλακτίδης ὡς διαβιβαστής τῶν ἐντολῶν τοῦ ΚΚΕ γιά σαμποτάζ μέσω συστημένων ἐπιστολῶν, τίς ὁποῖες ἐλάμβαναν καί προωθοῦσαν στό στρατόπεδο οἱ τρεῖς κάτοικοι τῆς Ὀρεστιάδας, οἱ δέ λοιποὶ ὡς συνεργοί³⁵.

Θύελλα φημῶν

«Κινητοποιήσις ὀλοκλήρου τῆς ἀστυνομικῆς δυνάμεως τῆς πρωτεύουσας καί τῆς Χωροφυλακῆς τῶν προαστίων, γενική ἐπιφυλακή τῶν στρατιωτικῶν μονάδων περίξ τῶν Ἀθηνῶν, ὁμάδες ἀστυνομικῶν μέ πολιτικὴν περιβολήν καί μέ συμπαραστάσιν δέκα ἀντιεισαγγελέων καί πέντε εἰσαγγελέων, συλλήψεις ἀγνώστου ἀριθμοῦ πολιτῶν εἰς τὰς οἰκίας τῶν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς νυκτός καί πλῆθος ἀνευθύνων, ἡμιὑπευθύνων ἢ καί ἐπισήμων ἀνακοινώσεων καί διαφεύσεων, φημῶν καί διαδόσεων, ὑπῆρξεν ἡ ἀληθῆς εἰκὼν τοῦ ἐνεφάνισε τό Κράτος κατὰ τὴν νύκτα τῆς Παρασκευῆς πρὸς τό Σάββατον»³⁶. «Ἐκυκλοφόρησαν ἀμέσως ποικίλαι διαδόσεις ἀναφέρουσαι ἄλλαι ὅτι ἐπρόκειτο περί σχεδιαζομένου καί προληφθέντος στρατιωτικοῦ πραξικοπήματος, ἄλλαι περί συνωμοσίας τῆς ἄκρας ἀριστερᾶς ἢ τῆς ἄκρας δεξιᾶς πρὸς ἀνατροπὴν τῆς Κυβερνήσεως, ἄλλαι ὅτι οἱ συλλαμβανόμενοι ἔχουν σχέσιν μέ τὴν ΑΣΠΙΔΑ καί ἄλλαι μέ τὸν ΙΔΕΑ»³⁷.

Οἱ παραπάνω γραμμὲς ἀποδίδουν ἀνάγλυφα τὴν ἀτμόσφαιρα ποῦ ἐπικράτησε τὴν ἐπομένη στά πρωτοσέλιδα ὄλων τῶν ἔφημερίδων, ὅπου οἱ πληροφορίες καί οἱ εἰκασίες συμπλέκονταν σέ ἓνα ἀξεδιάλυτο κουβάρι τρομολαγνεῖας. Ὁ ἀριθμὸς τῶν συλληφθέντων αὐξομειωνόταν ἀπὸ φύλλο σέ φύλλο: «Σύμφωνα μέ ὀρισμένους πληροφορίες, συνελήφθησαν καί ὀδηγήθησαν στὴν Ἀσφάλεια δέκα περίπου ἄτομα»· «συλληφθέντες ὑπερβαίνουν τοὺς 10, κατὰ μίαν δὲ ἐκδοχὴν ἀνήλθον εἰς 12, τυγχάνουν ὅλοι ἀριστεροὶ καί εἶναι ἅπαντες ἰδιῶτες»³⁸. Οἱ περιοχὲς τῶν συλλήψεων ἐπεκτείνονταν ἐπίσης ὀλοένα: «Αἱ συλλήψεις ἐγένοντο εἰς τὰς συνοικίας Ἰανῶ Δάφνης, Καισαριανῆς καί Βύρωνος»³⁹. «Περί ὥραν 10ην πρῶινῃ ἐγνώσθη ὅτι ἐγένοντο καί ἄλλαι συλλήψεις εἰς τὴν Κυψέλην καί εἰς τὸν συνοικισμόν Γκύζη»⁴⁰. «Περί τὴν μεσημβρίαν ἐγνώσθη ὅτι ὁ ἀστυνομικός διευθυντής κ. Ἀρχοντουλάκης εἶχε μεταβῆ εἰς τὸν συνοικισμόν Ὑμητοῦ ὅπου ἐγένοντο ἄλλαι συλλήψεις [καί] ὅτι εἶχεν ἐκδηλωθῆ δολιοφθορά εἰς τό εὐρισκόμενον [ἐκεῖ] ἐργοστάσιον τῆς Ἰταιρίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Πυριτιδοποιείου καί Καλυκοποιείου» ... «Διεδόθη ὅτι ἐκτός τῆς δολιοφθορᾶς τῆς Β. Ἑλλάδος ἐγένετο καί δολιοφθορά καί εἰς στρατιωτικὴν μονάδα τῶν Ἀθηνῶν, ἀνεφέρετο δὲ ὅτι πράξεις δολιοφθορᾶς ἐγένοντο εἰς τὴν Γεωγραφικὴν Ἰπηρεσίαν τοῦ Στρατοῦ»⁴¹.

Ἐν μέσω αὐτοῦ τοῦ καταιγισμοῦ, θά ἔπρεπε νά ψάξει κάποιος μέ πολὺ ἐπιμονή γιά νά ἐντοπίσει καί νά ἀντιληφθεῖ τίς πραγματικὲς διαστάσεις τῆς κινητοποιήσεως: «Ἐνηργήθησαν συλλήψεις ἐνός πολίτου εἰς Ἀθήνας ἀρχικῶς, ἀργό-

35. ἐφ. Ἰθνος, 12 Ἰουνίου 1965· ἐφ. Ἐλευθερία, 13 Ἰουνίου 1965· ἐφ. Μακεδονία, 13 καί 15 Ἰουνίου 1965.

36. ἐφ. Ἡ Καθημερινή, 13 Ἰουνίου 1965.

37. ἐφ. Ἐλευθερία, ὅ.π.

38. ἐφ. Ἡ Καθημερινή, ὅ.π.

39. σὸ ἴδιο.

40. ἐφ. Ἐλευθερία, ὅ.π.

41. ἐφ. Ἡ Καθημερινή καί Ἐλευθερία, ὅ.π.

τερον δέ καί ἑτέρου εἰς Λουτράκι, καί ἀργά τήν ἐσπέραν καί τρίτου πολίτου εἰς Μπραχάμι»⁴².

Οἱ ἀντιδράσεις τῆς πολιτικῆς ἡγεσίας

Ὁ πρωθυπουργός Γ. Παπανδρέου (στριμωγμένος λόγω καί τῆς ὑπόθεσης ΑΣΠΙΔΑ), θέλοντας νά φανεῖ ὅτι ἀντιμετωπίζει δυναμικά τό ζήτημα, προέβη σέ διαδοχικές δηλώσεις (πού ἄν καί ἀμυντικές, ἔδιναν ὑπέρμετρες διαστάσεις στό θέμα). Τό μεσημέρι τῆς 12 Ἰουνίου δήλωνε σχετικά:

«Εἰς μονάδα πυροβολικοῦ διεπιστώθησαν βλάβαι ἐπί παραληφθέντων αὐτοκινήτων. Ἐξετάσθη ἐάν ὠφείλοντο εἰς τεχνικάς βλάβας ἢ δολιοφθοράς. Ἡ γενομένη ὑπό τοῦ διοικητοῦ τῆς μονάδος ἀνάκρισις κατέληξεν εἰς τό πόρισμα ὅτι ἐπρόκειτο περί δολιοφθοράς, τήν ὁποίαν ἀποδίδει εἰς δρᾶσιν δύο στρατιωτῶν. Τό πόρισμα τῆς ἀνακρίσεως ὑπεβλήθη εἰς τās προϊσταμένας ἀρχάς καί ἔφθασε χθές τήν ἐσπέραν (11.6) εἰς τό Ὑπουργεῖον Ἐθνικῆς Ἀμύνης. Λαβῶν γνῶσιν ἔδωσα ἐντολήν νά λειτουργήσῃ αὐστηρῶς ὁ νόμος πρός πᾶσαν κατεύθυνσιν»⁴³.

Εἶναι ἐνδεικτικές καί οἱ σχετικές ἀπαντήσεις πρός τούς δημοσιογράφους τοῦ Ἀστυνομικοῦ Διευθυντῆ Ἀθηνῶν Ἑμμ. Ἀρχοντουλάκη, ὅτι «οἱ συλλήψεις ἔχουν σχέσιν μέ τήν ἐθνικήν ἀμυναν τῆς χώρας» καί ὅτι τό θέμα αὐτό «τό χειρίζονται προσωπικῶς ὁ πρωθυπουργός καί ὁ ὑφυπουργός Ἐθνικῆς Ἀμύνης κ. Παπακωνσταντίνου»⁴⁴.

Τήν μεθεπομένη (14 Ἰουνίου), ὁ Γ. Παπανδρέου ἔφθασε στό σημεῖο νά ἀπευθύνει καί ραδιοφωνικό διάγγελμα (ἐπι-

κεντρωμένο στόν ΑΣΠΙΔΑ καί τήν «δολιοφθορά» στόν Ἔβρο), καταγγέλλοντας τήν ὑπό τοῦ τύπου παραποίηση τῶν γεγονότων, ἐξόγκωση ἢ κατασκευή φανταστικῶν εἰδήσεων. Ἀναφερόμενος στήν «ἐνδεχομένην δολιοφθοράν νεοπαρηληφθέντων αὐτοκινήτων εἰς μονάδα τοῦ Ἔβρου», σημείωνε ὅτι «ὁ διοικητής τῆς μονάδος, ἐκτός τῶν δύο συλληφθέντων στρατιωτῶν, ἀνέφερεν ὡς ὑποπτα συνενοχῆς καί ἄλλα ἐννέα πρόσωπα, τρία εἰς τήν περιοχὴν Ἀθηνῶν, τρία εἰς Θεσσαλονίκη καί τρία εἰς Ὀρεστιάδα. Ἄπαντα τὰ ἀναφερόμενα πρόσωπα συνελήφθησαν ἐντός ὥρων καί εὐρίσκονται τώρα εἰς τήν διάθεσιν τῆς ἀνακρίσεως». Κατέληξε λέγοντας ὅτι «θά γνωσθῇ ὁλόκληρος ἡ ἀλήθεια» καί «καμμία βυσοδόμησις καί καμμία σκευωρία δέν θά δυνηθῇ νά τήν συγκαλήψῃ»⁴⁵.

Ἀπό πλευρᾶς του ὁ ἀρχηγός τῆς ΕΡΕ Π. Κανελλόπουλος ἔδειξε νά υἱοθετεῖ ἀνεπιφύλακτα τό πόρισμα Παπαδόπουλου, παραμένοντας ὡστόσο λακωνικός: «[Αἱ πληροφορία] δυστυχῶς ἐπαληθεύουν ὅσα ἀπό πολλῶν μηνῶν καταγγέλλω» ... «Θά παρακολουθῶ τήν περαιτέρω ἐξέλιξιν μέ τήν ἐπιβαλλομένην ἐθνικήν προσοχήν»⁴⁶.

Ἡ ΕΔΑ (μέ ἀνακοίνωση τῆς Ἐκτελεστικῆς τῆς Ἐπιτροπῆς) κατήγγειλε ἀμέσως τήν ὑπόθεση ὡς «συνωμοσία πού εὐρίσκεται εἰς πλήρη ἐξέλιξιν καί τῆς ὁποίας μιά νέα πτυχή εἶναι ἡ καθαρὰ προβοκάτσια πού ὀργανώνουν οἱ ἄνθρωποι τοῦ ΙΔΕΑ καί πού ὠδήγησεν εἰς θορυβώδεις συλλήψεις» ... «Κυρία ἐπιδίωξις τῆς Χούντας εἶναι ἡ δημιουργία κλίματος ἀντικομμουνιστικῆς ὑστερίας, ἢ ὁποία θά προωθήσῃ μέ τήν ἔμπνευσιν τῶν Ἀμερικανῶν καί τῆς Αὐλῆς τήν εὐρύτεραν ἐπίθεσιν ἐναντίον τῆς δημοκρατικῆς ὁμαλότητος». Τίς παραπάνω ἐκτιμήσεις ἀνέπτυξαν καί προφορικά ὁ Ἀντώνης Μπριλλάκης καί ὁ Λεωνίδας Κύρκος, σέ διάβημά τους, στίς 12 Ἰουνίου, στόν ὑπουργό Ἐσωτερικῶν Ἡλία Τσιριμῶκο⁴⁷.

42. ἐφ. *Ἐλευθερία*, ὁ.π.

43. στό ἴδιο.

44. στό ἴδιο.

45. ἐφ. *Ἐλευθερία*, 15 Ἰουνίου 1965.

46. ἐφ. *Ἐλληνικός Βορρᾶς* καί *Ἡ Καθημερινή*, 13 Ἰουνίου 1965.

Ἡ ἀντίδραση τοῦ τύπου καί ἡ κατάρρευση τῆς σκευωρίας

Τά ἀντανακλαστικά τῶν συμπολιτευόμενων ἡφμερίδων (καί βεβαίως τοῦ ἀριστεροῦ τύπου) ἐμφανίστηκαν ταχύτερα καί διεισδυτικότερα ἀπό ἐκεῖνα τῆς κυβέρνησης. Ἦδη στίς 12 Ἰουνίου, ἡ ἡφμερίδα *Ἔθνος* εἶχε ὡς κεντρικό τίτλο (ἐπί τοῦ πιεστηρίου) «Αἰφνιδιαστικά συλλήψεις κατά τάς νυκτερινάς ὥρας διά τό σαμποτάζ – ἡ δῆθεν σαμποτάζ – εἰς μονάδα τοῦ Ἔβρου». Ἀκολούθησαν – ἐνδεικτικά – τήν ἑπομένη: ἡ *Ἐλευθερία*, μέ τίτλο «Σαμποτάζ ἡ μηχανορραφία», τονίζοντας ὅτι «καί βλάβαι ἐσημειώθησαν εἰς τό σύστημα πεδήσεως καί δέν ὠφείλοντο εἰς τήν ἀνάμιξιν ζαχάρως εἰς τήν βενζίνη» καί ὅτι «ἐξετάζεται ἐάν πρόκειται πράγματι περί δολιοφθορᾶς ἢ περί τυχαίας βλάβης» ἡ *Ἀγῆ*, καταγγέλλοντας τό «Νέο Σχέδιο “Περικλῆς”» καί χαρακτηρίζοντας τό «σαμποτάζ» ὡς «ἐκδήλωση τῆς ἀντεπίθεσης τῶν κύκλων τῆς ἀνωμαλίας» ἡ *Μακεδονία*, μέ τίτλο «Σαμποτάζ ἡ σκευωρία τῆς ΕΡΕ», ὑπογραμμίζοντας ὅτι εἶναι «ὑπόπτος ὁ προκληθεῖς θόρυβος», ἐνῶ ἡ *Ἀθηναϊκή*, ἀπό τήν πλευρά τῆς, χαρακτήριζε τήν ὅλη ὑπόθεση «δοκιμή πραξικοπήματος πρὸς τρομοκράτησιν τῆς κοινῆς γνώμης».

Στό μεταξὺ ἡ τακτική ἀνάκριση ἀποδομοῦσε μέ ταχεῖς ρυθμούς τό μῦθο τοῦ «δικτύου δολιοφθορῶν» (ὅπως θά δοῦμε ἀναλυτικά στό οἰκεῖο σημεῖο). Ἦδη στίς 18 Ἰουνίου ἀπολύθησαν δύο ἀπό τοὺς συλληφθέντες (Γ. Μπέκιος καί Α. Γαλακτίδης), ἀκολούθησαν ἄλλοι πέντε στίς 21 Ἰουνίου (Δ.

καί Θ. Μποζαντζίδης, Γ. Ζαβαλιάρης, Π. καί Ν. Μπουγιουκλῆς) καί δύο ἡμέρες ἀργότερα οἱ τέσσερις τελευταῖοι (Ι. Στεφανίδης, Βαλσαμάκης, Π. Κωνσταντινίδης καί Ντεράκης). Προφυλακισμένοι παρέμειναν τελικῶς οἱ δύο ἀρχικοί «ὑπόπτοι» στρατιῶτες, κατηγορούμενοι πλέον ὄχι γιά κατασκοπία ἢ δολιοφθορά, ἀλλά «μέ τό ἀδίκημα τῆς φθορᾶς ξένης περιουσίας εἰς βαθμὸν πλημμελήματος (βλάβη μέ κατσαβίδι εἰς μετασχηματιστάς αὐτοκινήτων)»⁴⁸.

Οἱ ἡφμερίδες παρακολοῦθοῦσαν τίς ἐξελίξεις αὐτές μέ ἀνάλογους τίτλους: «Ἀὔξάνουν οἱ ἐνδείξεις περί πλεκτάνης τῆς Δεξιᾶς» (*Μακεδονία*, 15 Ἰουνίου), «Καταρρέει ἡ σκευωρία περί ὠργανωμένου δικτύου δολιοφθορῶν» (*Μακεδονία*, 19 Ἰουνίου), «Ἡ ὅλη ὑπόθεση ἐκφυλίζεται» (*Ἐλευθερία*, 22 Ἰουνίου), «Χαριστική βολή στήν ὑπόθεση τοῦ «σαμποτάζ»» (*Ἡ Ἀγῆ*, 23 Ἰουνίου), «Ἐγελιοποιήθη ἡ ΕΡΕ - Ἀπελύθησαν καί οἱ λοιποὶ ἐκ τῶν συλληφθέντων διά τό ... φοβερὸν σαμποτάζ» (*Μακεδονία*, 24 Ἰουνίου), «Κατέρρευσαν πλήρως τά περί δολιοφθορᾶς» (*Ἐλευθερία*, 24 Ἰουνίου)⁴⁹.

Στό στόχαστρο ὁ Παπαδόπουλος

Εἶναι πιθανόν ὅτι ἀρχικό κίνητρο τῆς πλεκτάνης πού ἔστησε ὁ Παπαδόπουλος ἦταν νά μετατοπιστεῖ ἡ ἔρευνα ἀπό τίς δικές του εὐθύνες πλημμελοῦς συντήρησης τῶν ὕλικῶν τῆς

47. ἔφ. *Ἡ Ἀγῆ*, 13 Ἰουνίου 1965.

48. ἔφ. *Ἡ Ἀγῆ*, 19, 23 καί 24 Ἰουνίου 1965· ἔφ. *Ἀκρόπολις* καί *Ἡ Καθημερινή*, 22 Ἰουνίου 1965· ἔφ. *Ἐλευθερία*, 22 - 23 Ἰουνίου 1965· ἔφ. *Μακεδονία*, 23 - 24 Ἰουνίου 1965.

49. Δέν γνωρίζουμε μέ ἀκρίβεια τίς ἀμερικανικές ἀντιδράσεις στήν ὑπόθεση αὐτή. Εἶναι ἐντούτοις χαρακτηριστικό ὅτι σέ μακροσκελές τηλεγράφημά του πρὸς τό State Department στίς 18 Ἰουνίου, ὁ Ἀμερικανὸς ἐπιτετραμμένος Norbert Anschuetz ἀναφέρεται τελειῶς παρεμπιπτόντως μέ δύο κουβέντες στό «διατεινόμενο σαμποτάζ» («alleged sabotage of military vehicles in Thrace») καί τό ἐντάσσει

σέ μιά σειρά γεγονότων (μαζί μέ τήν ὑπόθεση ΑΣΠΔΑ καί τήν ἀντιπαράθεση γιά τήν ΔΕΗ, ὅταν ἀπειλήθηκε ἡ παραπομπή τοῦ Κ. Καραμανλῆ καί ἄλλων ὑπουργῶν), πού «εἰγείρουν τό ζήτημα τῶν μακροπρόθεσμων προοπτικῶν τῆς κυβέρνησης Παπανδρέου». Νά σημειωθεῖ πάντως ὅτι ἡ λακωνική ἀναφορά στό «σαμποτάζ» συνοδεύεται ἀπό παραπομπή σέ προγενέστερο (καί προφανῶς λεπτομερέστερο) τηλεγράφημα τῆς 13 Ἰουνίου, τό ὁποῖο δέν διαθέτουμε δυστυχῶς, μέχρι αὐτῆς τῆς στιγμῆ· βλ. «Telegram from the Embassy in Greece to the Department of State, Athens, June 18, 1965», James E. Miller (ἐπιμ.), *Foreign Relations, 1964-1968*, τ. XVI, *Cyprus; Greece; Turkey*, Οὐάσιγκτον 2000, ἀρ. τεκμηρίου 194.

μονάδας του, αλλά και να υπάρξει αντιπερισπασμός στην παραπομπή του για την υπόθεση «Περικλής». Μπορούμε επίσης να υποθέσουμε βέβαια ότι η κίνηση είχε και μία ευρύτερη στόχευση, ρίχνοντας νερό στο μύλο της ύστερίας περί «διεισδύσεως ανατρεπτικῶν στοιχείων» στο στράτευμα και κλιμακώνοντας την αντιπαράθεση πού είχε εγκατασταῖ ἕνα μήνα νωρίτερα με την υπόθεση ΑΣΠΙΔΑ. Κάνοντας ὡστόσο τόν πρῶτο ἀπολογισμό του, ἕνα μόλις δεκαπενθήμερο μετά την ἐντυπωσιακή δημοσιοποίηση τοῦ θέματος, τὰ πράγματα δέν πρέπει νά φαίνονταν ρόδινα γιά τόν φιλόδοξο ἀντισυνταγματάρχη.

Ἡ κατεδάφιση καί ἡ συνακόλουθη γελοιοποίηση τῆς σκευωρίας ὑπῆρξε ραγδαία, συνοδευόμενη ἀπό μία ἐνρῦτατη ἀρνητική δημοσιότητα γύρω ἀπό τόν ἴδιο τόν Παπαδόπουλο καί τό παρελθόν του. Ἦδη στίς 12 Ἰουνίου, ἡ ἐφημερίδα *Ἔθνος* συνόδευε τόν κεντρικό της τίτλο γιά τό «σαμποτάζ – ἡ δῆθεν σαμποτάζ», μέ τούς ὑπότιτλους: «Ὁ διοικητής τῆς μονάδος συνεργάτης τοῦ κ. Νάτσινα. Ὑπηρετεῖ εἰς ΚΥΠ ἐπί ΕΡΕ καί ἦτο “στρατοκράτης”», ἐνῶ στή συνέχεια ἐπισήμαινε: «Ὁ ταγματάρχης Παπαδόπουλος ἐθεωρεῖτο ὑπό τῶν συναδέλφων του ὡς ἐκκολαπτόμενος Νάσερ, ὄχι διά τās πολιτικές πεποιθήσεις του, διότι ἀνήκει εἰς τήν ἄκραν Δεξιάν, ἀλλά διότι εἶχε στρατοκρατικές βλέψεις». Ἀνάλογα δημοσιεύματα ἀκολούθησαν τίς ἐπόμενες ἡμέρες: «Μέλος τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ σχεδίου “Περικλής” καί στέλεχος τῆς ΚΥΠ ἐπί Καραμανλῆ ὁ ἀνακαλύψας τήν δολιοφθοράν» (*Μακεδονία*, 13 Ἰουνίου)· «Διοικητής τῆς μονάδας εἶναι παλαιός συνεργάτης τοῦ κ. Νάτσινα στήν ΚΥΠ καί προσωπικός φίλος τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ΕΡΕ κ. Κανελλοπούλου»⁵⁰ (*Ἡ Αὐγή*, 13 Ἰουνίου), κοκ., μέ ἀποκορύφωμα τό πρωτοσέλιδο τοῦ *Βήματος* (25 Ἰουνίου): «Ἕνας ἐπικίνδυνος

ἄνθρωπος εἰς μίαν νευραλγικήν θέσιν: Ὁ Ἀντ/χης Παπαδόπουλος χαλκεύει “συνωμοσίας” - Τό ἀπίστευτον πόρισμα διά τοῦ ὁποίου κατεσκευάσθη ἡ ἀνύπαρκτος “δολιοφθορά”. Ὁ ἀρμόδιος τεχνικός εὔρε φυσιολογικήν τήν βλάβην, ἀλλ’ ὁ δαιμόνιος ἀντ/ρχης κατεσκευάσε “σαμποτάζ”».

Ἡ ἱστορική ὁμιλία τοῦ Ἡλία Ἡλιοῦ

Εἶναι σχεδόν ἀδύνατο νά ἀποφύγει κάποιος τόν πειρασμό τῆς ἀναφορᾶς στήν πολυσυζητημένη –καί προφητική– ὁμιλία τοῦ Ἡλία Ἡλιοῦ στή Βουλή. Ἦ, γιά νά εἴμαστε ἀκριβέστεροι, στίς δύο διαδοχικές ὁμιλίες, δεδομένου ὅτι τῆς γνωστότερης –καί πληρέστερης– τῆς 23 Ἰουνίου 1963, προηγήθηκε μία ἄλλη στίς 17 τοῦ μηνός. Ἐκτός ἀπό τό ἐνδιαφέρον τῆς μεταξύ τους σύγκρισης, τό ζήτημα ἔχει καί οὐσιαστική πολιτική σημασία, καθώς ἡ μέν ὕστερη πραγματοποιήθηκε ὅταν ἡ κατάρρευση τῆς σκευωρίας ἦταν πλέον πασιφανής, ἐνῶ ἡ ἀρχική ἐκφωνήθηκε ὅταν τὰ δεδομένα ἦταν ἀκόμη συγκεχυμένα. Στήν πρώτη αὐτή παρέμβαση, πού ἔγινε στό πλαίσιο τῆς συζήτησης γιά τήν παραγραφή τῶν ἀδικημάτων τῶν κυβερνήσεων τῆς ΕΡΕ, ἀναφερόμενος στά φαινόμενα κρίσης ἐξουσίας, ὁ κοινοβουλευτικός ἐκπρόσωπος τῆς ΕΔΑ παρατήρησε, μεταξύ τῶν ἄλλων: «Τό ἴδιον συμβαίνει καί μέ τό μέγα θέμα πού ἐξέσπασε τήν ἐβδομάδα αὐτήν ἀπό τούς προβοκάτορας» ... «Ὁ κύριος 817760, δηλαδή ὁ ἀντισυνταγματάρχης ὁ ὁποῖος εἰς τό σχέδιον “ΠΕΡΙΚΛΗΣ” ἦτο ὁ κλειδοκράτωρ δι’ αὐτοῦ τοῦ ἀριθμοῦ τηλεφώνου, τό δεξι χέρι τοῦ τότε ἀρχηγοῦ τῆς ΚΥΠ Νάτσινα, συνέταξεν ἕν ἔγγραφο γνωσθέν εἰς τόν ἀντιπολιτευόμενον τήν Κυβέρνησιν τύπον πρὶν γνωσθῆ ἀπό τήν Κυβέρνησιν, καί πίσω ἀπό τήν πλάτην τῆς Κυβερνήσεως ἐκίνησεν ὀλόκληρον τόν κρατικόν μηχανισμόν καί συνελήφθησαν ἰδιῶτα εἰς τὰ τέσσαρα πέρατα τῆς Ἑλλά-

50. Ὁ ἰσχυρισμός αὐτός δέν θεμελιώθηκε ποτέ – καί οὔτε ἐπαναλήφθηκε.

δος»⁵¹ ... «Εάν λοιπόν σήμερα γίνεται αυτή ή σειρά συλλήψεων παρά τό Σύνταγμα καί ή παράδοσις εις τάς στρατιωτικάς αρχάς, διατί αύριον ένας άλλος, ή ό ίδιος ό κ. 817760, δέν θά γράφη ένα πόρισμα –χαρτί καί στυλογράφον έχει– διά 500 καί διά 10.000 πολίτας;» ... «Κύριοι συνάδελφοι δέν ήμπορώ νά είπω τίποτε επί τής ούσίας. Δέν ήξεύρω εάν υπάρχει άπλή πρόκλησις άνευ φθοράς τινός ή εάν ή πρόκλησις συνδυάζεται μέ φθοράν οϊανδήποτε» ... «Εάν υπάρχει οϊαδήποτε φθορά άναζητήσατέ την άλλου, άναζητήσατε εάν τήν φθοράν αυτήν οϊ ίδιοι οϊ προβοκάτορες τήν έκαμαν, άναζητήσατέ την εις ξένους δακτύλους» ... «άναζητήσατέ την –εις τόν Έβρον έλαβε χώραν καί εϊναι γνωστόν τό επίπεδον τών σχέσεων μέ τήν Τουρκίαν– άναζητήσατέ την εις τουρκικόν δάκτυλον, άναζητήσατέ την όπουδήποτε άλλου, αλλά τό μόνον πού δέν ήμπορείτε διότι δέν υπάρχει, διότι εϊναι έσχάτη συκοφαντία, νά τήν άναζητήσετε εις τήν άριστεράν»⁵².

Ένω, όπως βλέπουμε, στην πρώτη του παρέμβαση ό Η. Ήλιου άφηνε άνοικτό τό ένδεχόμενο νά υπήρξε πράγματι σαμποτάζ, στη δεύτερη μιλούσε γνωρίζοντας πέραν πάσης άμφιβολίας ότι έπρόκειτο περί σκεωρίας καί ένω ή στρατιωτική δικαιοσύνη είχε ήδη άπολύσει τούς συλληφθέντες πολίτες: «Ό άντισυνταγματάρχης Παπαδόπουλος, ό ύπ' άριθμ. 817760 πραξικοπηματίας του σχεδίου “ΠΕΡΙΚΛΗΣ”, ή δεξιά χείρ του Νάτσινα, σκηνοθετεί δολιοφθοράν εις τόν Έβρον» ... «σκηνοθετεί δολιοφθοράν 2 τζίπς μέ ένα κατσαβίδι ώς όργανον τής δολιοφθοράς, συντάσσει έν πόρισμα, τό γνωστοποιεί εις τόν τύπον τής ΕΡΕ μίαν ήμέραν

Ό στρατιώτης Κώστας Ματάτις

προτου τό κοινοποιήσει εις τήν Κυβέρνησιν, κινητοποιεί πίσω από τήν πλάτη τής Κυβερνήσεως τόν άστυνομικόν μηχανισμόν καί συλλαμβάνει δεκάδα πολιτών, συλλαμβάνει 3-5 στρατιώτας καί άποσπᾶ από τούς στρατιώτας όμολογίαν, έλεγχθείσαν εκ τών ύστερων ώς ψευδή. Καί έρωτώ τήν Κυβέρνησιν: ποίος άσκει τήν έξουσίαν εις αυτόν τόν τόπον; Πώς περί οϊουδήποτε κ. Παπαδοπούλου υπάρχει τό τεκμήριον τής άληθείας καί εις βάρος δεκάδων έλευθέρων πολιτών τό τεκμήριον τής ένοχής, ώστε νά άρκη νά συντάξη ένα χαρτί ό κ. Παπαδόπουλος, διά νά συλληφθοϋν νύκτωρ από τά σπίτια των εις τά τέσσαρα άκρα τής Έλλάδος 10 πολίται, νά τεθοϋν εις άπομόνωσιν, νά κινδυνεύσουν νά ύποστοϋν τά γνωστά καί συνηθισμένα» ... «βασανιστήρια, διά νά έλεγχθῆ ύστερα ότι όλα αυτά ήταν πομόλυξ; Καί άν αύριον, ένα νέον πόρισμα κατονομάση όχι 10, αλλά 500, 1.000, 10.000 πολίτας, εϊναι δυνατόν νά συγκλονισθῆ τό καθεστώς τών δημοσίων έλευθεριών» ... «τό καθεστώς τών

51. Στο σημείο αυτό τόν διέκοψε ό Π. Κανελλόπουλος, παρατηρώντας (όρθά): «Όχι αυτός, ή Κυβέρνησις». Άλλά καί ό τότε ύπουργός Δικαιοσύνης Ν. Μπακόπουλος, μιλώντας στη συνέχεια, ύπογράμμισε ότι οϊ στρατιωτικές αρχές «είναι άμοιροι τών συλλήψεων» τίς όποιες είχε διατάζει εκείνος, προκειμένου νά έξακριβωθεί εάν εϋσταθοϋσαν τά άναφερόμενα στίς όμολογίες τών κατηγορουμένων

στρατιωτών.

52. Έπίσημα πρακτικά τών συνεδριάσεων τής Βουλής, Συνεδριάσεις ΠΖ-ΠΓ (19 Μαΐου 1965-25 Ίουνίου 1965), τ. 4, Άθήνα 1965, Συνεδρίασις 17 Ίουνίου 1965, σ. 462-463.

δικονομικῶν καὶ συνταγματικῶν ἐγγυήσεων καὶ εἶναι δυνατόν μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον νὰ ξεναεγκαθιδρυθῆ τὸ βασιλείον τοῦ φόβου εἰς αὐτὸν τὸν τόπον, ἐπὶ τῇ βάσει οἰασδῆποτε αὐθαιρέτου ἐνεργείας οἰουδῆποτε κ. Παπαδοπούλου;» ... «Καὶ ἐρωτῶ, τέλος, ποῖα μέτρα ἐλήφθησαν ἐναντίον αὐτοῦ τοῦ ἐμπρηστοῦ, ἐναντίον αὐτοῦ τοῦ προβοκάτορα;» ... «Πῶς θὰ ἐμποδίσετε τὸν οἰονδῆποτε προβοκάτορα στρατοκράτην μέλος Χούντας;» ... «κατονομάζοντα εἰς ἓνα χαρτί 5 ἢ 10.000 ὀνόματα, πῶς θὰ τὸν ἐμποδίσετε νὰ συγκλονίσῃ μίαν νύκτα τὴν χώραν μὲ ὁμαδικὰς συλλήψεις;».⁵³

Τελικῶς, τὴν 21η Ἀπριλίου 1967 συνελήφθησαν 8.270 πολῖτες, μεταξύ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Ἡλίας Ἡλιοῦ.⁵⁴

Τὸ τηλεγράφημα Βλασσακούδη

Λιγότερο γνωστὴ ἀλλὰ ἐξίσου ἀποκαλυπτικὴ καὶ προφητικὴ ὑπῆρξε ἡ παρέμβαση τοῦ βουλευτῆ τῆς Ἑνώσης Κέντρου στὸν Ἐβρο, Ἀπόστολου Βλασσακούδη, ὁ ὁποῖος στὶς 14 Ἰουνίου ἀπέστειλε ἀνοικτὸ τηλεγράφημα πρὸς τὸν πρωθυπουργό, τὸν ὑπουργό καὶ τὸν ὑφυπουργό Ἐθνικῆς Ἀμύνης:

«Ἀπὸ τύπον ἐπληροφορήθημεν σκευωρίαν ΕΡΕ περὶ δολιοφθορᾶς σημειωθείσης εἰς μονάδα ἐν Ἐβρῷ ΣΤΟΠ

Διοικητῆς μονάδος ἔνθα φέρεται ὅτι ἐσημειώθη ἡ δολιοφθορὰ τυγχάνει ὁ Ἀντισυνταγματάρχης Παπαδόπουλος ὅστις ἀπὸ ἀφίξεώς του ἀκριτικὴν περιοχὴν Ἐβρου δημόσια δηλοῖ ὅτι θὰ κυβερνήσῃ τὴν Ἑλλάδα καταφερόμενος κατὰ τῆς Κυβερνήσεως ΣΤΟΠ Οὗτος προϋπηρέτησε ἐπὶ ΕΡΕ εἰς τὴν ΚΥΠ καὶ ὑπηρετήσε τὴν Κυβέρνησιν τῆς ΕΡΕ ΣΤΟΠ» ... «Πρὸ δεκαπενθημέρου διέρευσε καὶ ἐκυκλοφόρησε [φήμη] ὅτι λιαν συντόμως θὰ ἐκδηλωθῆ εἰς στρατιωτικὴν μονάδα Ἐβρου σαμποτάζ ὅπερ θὰ ἀποδοθῆ εἰς ἀριστεροῦς ΣΤΟΠ Παρακαλῶ διαταχθῆ ἔρευνα ἐξακριβώσιν ἀνωτέρω ΣΤΟΠ Σημειώσατε ὅτι ἀπὸ ἀφίξεως Ἀντ/ρχου Παπαδοπούλου ἀκριτικὴν περιοχὴν Ἐβρου κύμα φοβίας ἐξαπελύθη».⁵⁵

Εἶναι ἐνδιαφέρον νὰ παρατηρήσουμε ὅτι οἱ δύο προσεγγίσεις διασταυρώνονται ἂν καὶ ξεκινοῦν ἀπὸ τελείως διαφορετικὲς ἀφετηρίες, καθὼς ὁ μὲν Ἡλιοῦ μιλοῦσε μὲ βάση τὴ γενικὴ ἀνάλυση τῆς πολιτικῆς κατάστασης καί, προφανῶς, τὴν εἰδικὴ ἐσωτερικὴ γνώση πού διαθέτει γιὰ τὸ πλαίσιο δράσης τῆς Ἀριστερᾶς (συμπεριλαμβανομένου τοῦ ΚΚΕ) κατὰ τὴν ἐπίμαχη περίοδο⁵⁶, ἐνῶ ὁ Βλασσακούδης κατήγγειλε μὲ βάση κυρίως τὴν τοπικὴ εἰκόνα πού εἶχε ὡς βουλευτῆς τῆς περιοχῆς⁵⁷.

53. σὺ τὸ ἴδιο, Συνεδρίασις 23 Ἰουνίου 1965, σ. 514-516 πβ. ἀναδημοσίευση ἤδη τὴν ἐποχὴ ἐκείνη σὺ βιβλίον τοῦ Ἡλία Ἡλιοῦ, *Ἡ Κρίση Ἑξουσίας*, Ἀθήνα 1966, σ. 171-172.

54. Βλ. βούλευμα 414/22.5.1975 τοῦ Συμβουλίου τῶν ἐν Ἀθήναις Ἐφετῶν, Π. Ροδάκης (ἐκδ.), *Δίκη πρωταίτιον 21ης Ἀπριλίου 1967 - Πλήρη πρακτικά*, Ἀθήνα 1975, σ. 1462.

55. Μ. Παπακωνσταντίνου, *Ἡ παραγμένη*, τ. 2, δ. π., παράρτημα.

56. Μὲ ἀπασχολοῦσε ἡ βεβαιότητα μὲ τὴν ὁποία ἡ ΕΔΑ (πρωτοστατούντος τοῦ Ἡλιοῦ) κατήγγειλε τὴν ὑπόθεσιν ὡς σκευωρία ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή, προτοῦ ἔλθουν σὺ φῶς οἱ λεπτομέρειες καὶ οἱ ἀντιφάσεις της. Εἶναι εὐλογο νὰ ὑποθέσουμε ὅτι ἡ στάσις αὐτὴ βασιζόταν στὴν πεποίθησιν τῆς ΕΔΑ ὅτι δὲν ὑπῆρχε περίπτωση στέλεξι τῆς ἴδιας (ἢ τοῦ ΚΚΕ) νὰ προέβαιναν σὲ ἀνάλογες ἐνέργειες

(εὐχαριστῶ τὴν συνάδελφο Κατερίνα Δέδε γιὰ αὐτὴ τὴν ἐπισήμανση).

57. Γεννημένος τὸ 1913, ὁ φαρμακοποιὸς Ἀπόστολος Βλασσακούδης ἐξελέγη βουλευτῆς Ἐβρου γιὰ πρώτη φορά τὸ 1950, μὲ τὸν συνασπισμὸ τῆς ΕΠΕΚ (ὡς μέλος τοῦ Κόμματος Προοδευτικῶν Φιλελευθέρων τοῦ Πλαστήρα) καὶ δευτέρη φορά τὸ 1964 μὲ τὴν Ἑνωσὴ Κέντρου. Εἶχε ἰσχυρὴ ἐκλογικὴ βάση στὴν Ὀρεστιάδα, ὅπου ἔδρευε ἡ 117 ΜΠΠ καὶ ἔγιναν οἱ συλλήψεις τῶν τριῶν κατοίκων, ὅπως εἶδαμε, βάσει τοῦ «πορίσματος» Παπαδόπουλου (εὐχαριστῶ τὸν Ἡλία Νικολακόπουλον γιὰ τίς ἐκλογικὰς πληροφορίες). Ἐπὶ δικτατορίας συνυπέγραψε κείμενον πού κατήγγειλε τὴν ὑποστήριξιν τῶν ΗΠΑ σὺ καθεστῶς, μὲ ἀφορμὴ τὴν ἐπίσκεψιν Agnew βλ. ἐφ. *Μακεδονία*, 16 Ὀκτωβρίου 1971, καθὼς καὶ διακήρυξιν πού καλοῦσε τὸν λαὸ νὰ ψηφίσῃ «ΟΧΙ» σὺ δημοψήφισμα τοῦ Παπαδόπουλου, ἐφ. *Μακεδονία*, 15 Ἰουλίου 1973). Συμμετεῖχε στὶς πρώτες μεταπολιτευτικὰς ἐκλογὰς μὲ τὴν ΕΚ-ΝΑ

Καταγγελίες περί βασιανιστηρίων

Μπορεί μὲν τὰ περί ἐμπλοκῆς τοῦ Παπαδόπουλου στό σχέδιο «Περικλῆς» νά εἶχαν δεῖ τό φῶς τῆς δημοσιότητας ἤδη πρό τεσσάρων μηνῶν, λίγοι ὥστόσο εἶχαν δώσει τότε προσοχή στό ὄνομα ἐνός ἀγνωστου ἀντισυνταγματάρχη πού παρίστατο ὡς γραμματέας στίς συσκέψεις, ὅταν ὑπῆρχαν τόσα μεγαλύτερα «ψάρια» γύρω (Καρδαμάκης, Νάτσινας, Γωγούσης κτλ.). Τώρα ὁμως ὁ προβολέας ἔπεφτε ἐπάνω σέ ἐκεῖνον πού, ἐπιπλέον, γιά πρώτη φορά συνεδέετο δημοσίως μέ τό προσωνύμιο «Νάσερ». Τήν ἴδια στιγμή προσθέτονταν στό ἐνεργητικό του νέα στίγματα, ξεκινώντας ἀπό τήν κατηγορία τῆς διοχέτευσης στίς δεξιές ἐφημερίδες τῶν περί «δολιοφθορῶν»⁵⁸ καί φθάνοντας ὡς τὰ βασιανιστήρια.

Πράγματι, τὰ περί κακοποίησης τῶν «υπόπτων» εἶχαν ἔρθει στό φῶς ἀρκετά νωρίς καί στίς 22 Ἰουνίου οἱ περισσότερες ἐφημερίδες ἀναφέρονταν σχετικά. Ἡ *Ἐλευθερία* ἐπισήμαινε ὅτι «ὕπῆρχον πληροφορίες καί ἤδη διαγράφονται ἐνδείξεις ὅτι αἱ ὁμολογίαι [τῶν στρατιωτῶν] ἀπεσπίασθησαν διά τῆς χρήσεως βίας», ἐνῶ ἡ *Μακεδονία* σημείωνε ὅτι «ἡ ἀνάκρισις στρέφεται καί ἐναντίον τοῦ ἀντισυνταγματάρχου κ. Γ. Παπαδοπούλου διά τόν τρόπον καθ' ὃν διεξήγαγε τήν εἰς βάρος τῶν δύο στρατιωτῶν ἀνάκρισιν». Τό *Ἔθνος* προχωροῦσε ἐνα βῆμα παραπέρα, ὑπογραμμίζοντας ὅτι «ἠσκήθη ὠμή βία» καί ὅτι, κατά μιὰ πληροφορία «πρόκειται σύντομα νά ἀποστρατευθῆ ὁ διοικητής τῆς μονάδος εἰς ἤν ἐσημειώθη τό φερόμενον ὡς “σαμποτάζ”».

Ἡ *Ἐλευθερία* ἐπανερχόταν ἐπιθετικά στό θέμα τρεῖς ἡμέρες ἀργότερα (25 Ἰουνίου), σέ κύριο ἄρθρο ὑπό τόν τίτλο «Τό κατσαβίδι», θέτοντας ὀρισμένα ἐρωτήματα:

ὑπό τόν Γ. Μαῦρο, ἀλλά δέν ἐξέλεγη.

58. ἐφ. *Ἔθνος*, 15, 17 καί 21 Ἰουνίου 1965· ἐφ. *Μακεδονία*, 16 Ἰουνίου καί 6 Ἰουλίου 1965.

«Εἰς ποίας ἐνδείξεις ἐστηρίχθη ὁ ἀντισυνταγματάρχης Παπαδόπουλος διά νά διατυπώσῃ τόσον σοβαράν κατηγορίαν, νά ζητήσῃ συλλήψεις, νά προκαλέσῃ τόσον συγκλονιστικόν σάλον; Πῶς, ἀπό τήν καταστροφὴν δύο μετασχηματιστῶν μέ τό κατσαβίδι, ἤχθη εἰς τό συμπέρασμα περί “ὀργανωμένης κομμουνιστικῆς δολιοφθορᾶς”, μέ εὐρύτατον “δίκτυον” συνενόχων; Καί πῶς ἀπεσπίασθησαν ἀπό τοὺς δύο στρατιώτας αἱ συκοφαντικαὶ καταθέσεις εἰς βάρος τῶν ἀθῶων;». Αὐτά, σέ συνδυασμό μέ τό γεγονός ὅτι “ἡ εἰδησις” περί γενομένης “δολιοφθορᾶς” διέρρευσε εἰς τόν τύπον πρὶν ἀκόμη γνωστοποιηθῆ εἰς τήν ὑπεύθυνον κυβέρνησιν καί τὰς ἀρμοδίους ἀρχάς» ... «γεννᾷ τήν βαρυτάτην ὑπόνοιαν ὅτι δέν ὀφείλετο ἀπλῶς εἰς πλήθους ἀστυνομικήν φαντασίαν ἢ οἰκοδόμησις τοῦ μύθου τῆς δολιοφθορᾶς». Κατέληγε δέ ὅτι «πρέπει νά δοθῆ πλήρης ἀπάντησις εἰς τὰ ἐρωτήματα πού βαρύνουν τόν διοικητὴν τῆς μονάδος τοῦ “Ἐβρου» καί «ἴσως ἀποδειχθῆ ὅτι ἡ ἀληθινὴ ἱστορία τῆς δολιοφθορᾶς» ... «τώρα μόλις ἀρχίζει».

Ἡ ὅλη αὐτὴ ἡ δημοσιότητα μπορεῖ νά ἰδωθεῖ ἀπό πολλές πλευρές. Μακροπρόθεσμα ἐδραίωνε πιθανότατα στά μάτια ἀρκετῶν ἀξιωματικῶν τῆ σκληροπυρηνικῆ καί δυναμικῆ φήμης τοῦ Παπαδόπουλου, σέ μιὰ πιὸ ἄμεση ὀπτική ὁμως τόν στοχοποιούσε, ἀφήνοντάς τον εὐάλωτο στή διάθεση τῆς τότε κυβέρνησης.

Γ. Παπανδρέου, Γ. Παπαδόπουλος καί Π. Γαροφαλιάς

Τό παρασκήνιο γύρω ἀπό τή στάση τῆς κυβέρνησης ἀπέναντι στόν σκευωρό ἀξιωματικό δέν ἔχει ἐπαρκῶς φωτιστεῖ. Ἡ πλέον διαδεδομένη ἄποψη προσωποποιεῖ τό ζήτημα στόν Γεώργιο Παπανδρέου, ὁ ὁποῖος φέρεται ὅτι δίστασε νά λάβει μέτρα, λόγω τῶν σχέσεών του μέ τήν οἰκογένεια Παπαδόπουλου στήν Ἀχαΐα.

Ὁ στρατιώτης Δημήτρης Μπέκιος

Ἀναζητώντας τὴν ἀρχικὴ πηγὴ αὐτῆς τῆς διάδοσης, φθάνουμε στὸν Πέτρο Γαρουφαλιᾶ τοῦ ὁποίου, ἄς μὴν ξεχνᾶμε, ἡ σύγκρουση μὲ τὸν πρωθυπουργό βρισκόταν ἤδη τὴν ἐποχὴ ἐκείνη σὲ πλήρη ἐξέλιξη. Γιὰ πρώτη φορὰ διατυπώθηκε ἀμέσως μετὰ τὴ μεταπολίτευση, σὲ προδοημοσίευση βιβλίου τοῦ Γαρουφαλιᾶ⁵⁹ στὴν ἐφημερίδα *Ἀκρόπολις*, τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 1974. Ἐκεῖ ὁ ἄλλοτε ὑπουργός Ἐθνικῆς Ἀμύνης ὑποστήριζε ὅτι ἡ μέριμνα τοῦ Γ. Παπαν-

59. Πρόκειται γιὰ τὸ βιβλίο τοῦ Π. Γαρουφαλιᾶ, *Ἑλλάς καὶ Κύπρος*, πού τελικὰ κυκλοφόρησε ἀπὸ τὶς ἐκδόσεις Μπεργαδῆ τὸ 1982.

60. «Ὁ κ. Π. Γαρουφαλιᾶς ἀποκαλύπτει», ἐφ. *Ἀκρόπολις*, 22 Σεπτεμβρίου 1974. Ἀλλάζοντας στὸ σημεῖο αὐτὸ τὸ βᾶθος τῆς ἐστίασης ἀπὸ μικροσκοπικὸ σὲ μακροσκοπικὸ, νὰ σημειώσουμε ὅτι αὐτὰ δημοσιεύονται ἑννέα χρόνια μετὰ τῆς

δρέου γιὰ τὸν Παπαδόπουλο εἶχε ἤδη ἐκδηλωθεῖ ἀπὸ τὸν Ἰούλιο τοῦ 1964, ὅταν ὁ τελευταῖος μετατέθηκε ἀπὸ τὴν ΚΥΠ στὴ Θράκη. Ὁ πρωθυπουργός τὸν εἶχε ρωτήσῃ, ὑποτίθεται, «τί ἔχει μαζί του καὶ τὸν καταδιώκει» καὶ ὅταν ὁ Γαρουφαλιᾶς τοῦ ἀνέφερε ὅτι οἱ πληροφορίες «τὸν φέρουν ὡς ἓνα ἀπὸ τὰ ζωηρότερα μέλη τοῦ ΙΔΕΑ», ὁ Γ. Παπανδρέου τοῦ ἀντέτεινε: «Ξέρεις, ὁ πατέρας του στὴν Πάτρα εἶναι στενός προσωπικός μου φίλος καὶ μᾶς ὑποστήριξε μὲ φανατισμὸ στὶς ἐκλογές. Μοῦ ἔγραψε καὶ μοῦ παραπονεῖται γιὰ τὴν μετάθεσιν τοῦ γιοῦ του. Δέν θέλω νὰ τὸν στενοχωρήσω καὶ νὰ τοῦ ἀνταποδώσω τὴν φιλία καὶ τίς ὑπηρεσίες πού μᾶς πρόσφερε μὲ τὴν δίωξι ἀπὸ ἐμᾶς τοῦ γιοῦ του». Ὡστόσο, ὁ ὑπουργός ὑπῆρξε, κατὰ τὰ λεγόμενά του, ἀνένδοτος («Λυπᾶμαι πολὺ, ἀλλὰ δέν δύναμαι νὰ ἀνακαλέσω τὴν μετάθεσιν») καὶ ὁ πρωθυπουργός «δέν ἐπέμεινε».

Ἐνα χρόνο ἀργότερα, στίς 14 Ἰουνίου 1965, ὅταν ὁ Γαρουφαλιᾶς ἐπέστρεψε ἀπὸ τὴν Ἰταλία καὶ βρῆκε τὴν ὑπόθεση τοῦ «σαμποτάζ» σὲ πλήρη ἐξέλιξη, ἀφοῦ πρῶτα μίλησε μὲ τὸν Γ. Παπανδρέου, πῆρε τὴν πρωτοβουλία νὰ στείλει, ὅπως ὑποστηρίζει, τὸν «ταξίαρχο» Ἀθανασούλια τῆς στρατιωτικῆς δικαιοσύνης στὴ Θεσσαλονίκη γιὰ νὰ διερευνήσει τὴν ὑπόθεση. Ἐπιστρέφοντας, ὁ Ἀθανασούλιας τοῦ ἀνέφερε ὅτι «ἐπρόκειτο περὶ ἀσημάντου ἐπεισοδίου, κακῶς καὶ ἐκ προθέσεως καὶ κατὰ μυθιστορηματικὸν τρόπον διογκωθέντος ὑπὸ τοῦ Γ. Παπαδοπούλου». Ὅταν ὁ ὑπουργός μετέφερε στὸν πρωθυπουργό τὴν ἐκτίμησιν αὐτῆς, ὁ τελευταῖος τὸν διέκοψε λέγοντας: «Τέλος πάντων, ὅ,τι ἔγινε ἔγινε, μὴ δώσεις συνέχειαν εἰς τὴν ὑπόθεσιν»⁶⁰.

σύνγκρουση Γαρουφαλιᾶ - Γ. Παπανδρέου (μὲ ἀφορμὴ τὸν ΑΣΠΔΑ καὶ τὴν ὁποία ἐμπλοκὴ τοῦ γιοῦ τοῦ πρωθυπουργοῦ), ἐπὶ τῆς ὁποίας στηρίχθηκε ἡ σύγκρουση πρωθυπουργοῦ-στέμματος, ἡ συνακόλουθη πτώση τῆς κυβέρνησης τῆς ΕΚ, ἡ ἀποστασία, ἡ δικτατορία κτλ.

Ἄλλὰ τό ζήτημα δέν σταματᾷ ἐδῶ. Μετά ἀπό δύο ἡμέρες, στίς 16 Ἰουνίου, ὁ ὑπουργός Ἐθνικῆς Ἀμύνης συναντήθηκε μέ τόν τότε βασιλιά, ὅταν ὁ Κωνσταντῖνος (πού βρισκόταν στήν Κέρκυρα μαζί μέ τήν ἐτοιμόγεννη σύζυγό του) εἶχε πετάξει γιά λίγες ὥρες στήν Ἀθήνα, προκειμένου νά ὑποδεχθεῖ τήν πεθερά του βασίλισσα Ingrid τῆς Δανίας. Σύμφωνα μέ τίς ἀναφορές τοῦ τύπου, ἡ ἐνημέρωση περιλάμβανε «ἐκτός τῆς ὑποθέσεως τῆς δολιοφθορᾶς καί τήν πορείαν τῶν ἀνακρίσεων διά τās ὑποθέσεις τῆς ὀργανώσεως ΑΣΠΙΔΑ καί τοῦ σχεδίου Περικληῆς, καθὼς καί ἐπὶ τῶν συνομιλιῶν μετά τοῦ Ἰταλοῦ ὑπουργοῦ Ἀμύνης»⁶¹. Ὁ Γαρουφαλιᾶς δέν ἀναφέρει τίποτα στίς ἀναμνήσεις του γιά αὐτή τή συνάντηση, ἀλλά τήν «θυμήθηκε» ὁ Κωνσταντῖνος, πολλὰ χρόνια ἀργότερα: «Πρώτη φορά πού ἄκουσα τό ὄνομα Παπαδόπουλος ἦταν, δέν ξέρω ἂν θυμᾶστε αὐτή τήν ἱστορία μέ τό σαμποτάζ πού ἔκαναν οἱ κομμουνιστές στή βενζίνη, ἕνα σύνταγμα στή Βόρειο Ἑλλάδα. Γιατί φαντάζομαι αὐτοί πού μᾶς ἀκοῦν δέν τά ξέρουν αὐτά. Καί εἶχε μεγάλη ἔνταση ὅτι “οἱ κομμουνιστές πᾶνε καί κάνουν σαμποτάζ” κλπ. Λοιπόν, ἦρθε στό γραφεῖο μου τότε ὁ Ὑπουργός Ἐθνικῆς Ἀμύνης, ὁ κ. Γαρουφαλιᾶς. Τόν ρώτησα “τί εἶναι αὐτή ἡ ὑπόθεση;” “Τίποτα”. Τοῦ λέω “τί τίποτα, ἐδῶ χαλαίει ὁ κόσμος. Ὅλες οἱ ἐφημερίδες μέ αὐτό ἀσχολοῦνται”. “Μά δέν ὑπάρχουν κομμουνιστές νά κάνουν σαμποτάζ”, μοῦ λέει, “αὐτό τό σαμποτάζ τό ἔκανε ὁ διοικητής”. Λέω “τί, ὁ διοικητής εἶναι κομμουνιστής καί αὐτός;” “Ὅχι” μοῦ λέει, “εἶναι ἀκριβῶς τό ἀντίθετο. Εἶναι ἕνας ἐξτρεμιστής ἀξιωματικός”. Λέω “πῶς λέγεται;” “Γεώργιος Παπα-

δόπουλος”. Καί τότε ἦταν ἡ πρώτη φορά πού ἄκουσα τό ὄνομα Γεώργιος Παπαδόπουλος. Καί μοῦ λέει “αὐτός ἔβαλε ζάχαρη γιά νά δημιουργήσει θέματα”. Τοῦ λέω “αὐτά εἶναι ἀπερίγραπτα. Προφανῶς θά κάνετε ἀνάκριση καί θά ἐπιβληθοῦν κυρώσεις”. “Ἀστειεύεστε;” μοῦ λέει, “δέν γίνονται αὐτά”. Τοῦ λέω “γιατί;” Μοῦ λέει “διότι ὁ πατέρας του εἶναι φίλος τοῦ Πρωθυπουργοῦ καί δέν μέ ἀφήνει νά κάνω αὐτή τήν ἐνέργεια”. Λέω “μνήσθητί μου Κύριε”»⁶².

Δέν θά δίναμε ἰδιαίτερη σημασία στήν καθυστερημένη μνήμη τοῦ Κωνσταντῖνου, ἐάν δέν ἐπεκαλεῖτο μιά πρόσθετη μαρτυρία: «Τήν ἱστορία τήν ἀπεκάλυψα σέ ἕνα συνάδελφό σας ὁ ὁποῖος πῆγε καί ρώτησε τόν Μανουσάκη, ὁ ὁποῖος ἦταν γραμματεὺς του [Γ. Παπανδρέου] καί ἐπιβεβαίωσε τήν ἱστορία»⁶³. Ἡ ἔρευνά μας κατέληξε στό συμπέρασμα ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος ὑπαινίσσεται πιθανότατα ἕνα δημοσίευμα τῶν *Νέων* τοῦ 1984. Στήν πραγματικότητα πρόκειται γιά ἕνα ἀφήγημα τοῦ Ν. Κακαουνάκη, ὅπου περιγράφεται μέ μυθιστορηματική γλαφυρότητα πῶς ὁ γενικός διευθυντής τοῦ πολιτικοῦ γραφείου τοῦ πρωθυπουργοῦ Ἰωάννης Δ. Μανουσάκης κλήθηκε ἐспеυσμένα ἀπό τόν Γ. Παπανδρέου, ὁ ὁποῖος τοῦ ἀνέφερε ὅτι ὁ Παπαδόπουλος «ἔριξε ζάχαρη σέ τάνκς» καί ὅτι ὁ πατέρας του, «δάσκαλος καί παλιός γνώριμος τοῦ Παπανδρέου», ἀνέβηκε στό Καστρί καί στό ὄνομα «τῆς παλιᾶς τους φιλίας», τόν παρακάλεσε «νά σώσει τό παιδί του». Κατόπιν αὐτοῦ ὁ Παπανδρέου ἔστειλε, ὑποτίθεται, τόν Μανουσάκη νά πείσει τόν Γαρουφαλιᾶ νά μὴν τόν ἀποτάξει, μέ τό ἐπιχείρημα ὅτι «δέν μπορεῖ νά μαθευτεῖ ὅτι ἕνας συνταγματάρχης μπορεῖ νά ρίχνει ζάχαρη στά

61. ἐφ. *Ἐλευθερία*, 17 Ἰουνίου 1965.

62. Συνέντευξη Κωνσταντῖνου στόν Στ. Κούλογλου (ἡμερομηνία προβολῆς 19 Ἀπριλίου 2007), ἀπομαγνητοφωνημένο κείμενο στήν ἴστοσελίδα του «Ρεπορτάζ Χωρίς Σύνορα» (<http://www.rwf.gr>): ἀνάλογους ἰσχυρισμούς ἔχει διατυπώσει ὁ

Κωνσταντῖνος καί σέ ἄλλες συνεντεύξεις, ὅπως ἐκείνη πού ἔδωσε στόν Θ. Λάλα, ἐφ. *Τό Βῆμα*, 3 Ἰουνίου 2001· πβ. ἐφ. *Ἐλευθεροτυπία*, 8 Ἰουλίου 2001, μέ δηκτικά σχόλια τοῦ «Ἰοῦ».

63. Συνέντευξη Κωνσταντῖνου στόν Στ. Κούλογλου, ὁ.π.

τάνκς ή στά αὐτοκίνητα». Σύμφωνα μέ τό ἀφήγημα, ὁ Γαρουφαλιάς τελικά ἔκανε πίσω ἀλλά συμπλήρωσε προφητικά: «Κοιτάξτε μή μέ θυμηθεῖτε κάποτε»⁶⁴. Μνεία τῆς ἐπίσκεψης αὐτῆς γίνεται καί ἀπό τόν Γαρουφαλιά, μέ τήν προσθήκη ὅτι ὁ Μανουσάκης τοῦ ἐκμυστηρεύθηκε ὅτι ή ἐπιμονή τοῦ πρωθυπουργοῦ «ῶφείλετο εἰς πίεσιν ἀσκηθεῖσαν ὑπό τοῦ Ἀνδρέα Παπανδρέου, τόν ὁποῖο ἐκίνητοποίησε ή ἐν Πάτραις οἰκογένεια τοῦ Γ. Παπαδοπούλου, εἰς τήν ὁποῖαν οὗτος εἶχε προσωπικάς ἐκλογικάς ὑποχρεώσεις»⁶⁵.

Ὅταν πρωτοδιατυπώθηκαν δημόσια αὐτοί οἱ ἰσχυρισμοί, ὁ Γ. Παπανδρέου δέν ἦταν πλέον στή ζωή καί συνεπῶς δέν ὑπῆρχε τρόπος νά ἀκουστεῖ σέ πρῶτο πρόσωπο ή ἄλλη πλευρά αὐτῶν τῶν (ὑποτιθεμένων) συζητήσεων. Ὡς ἐκ τούτου πρέπει νά θεθοῦν ὑπό τήν βάσανον ἄλλων ἱστορικῶν ἐργαλείων, προκειμένου νά ἀξιολογηθεῖ ή ἀξιοπιστία τους, κυρίως θέτοντάς τους ἀντιμέτωπους μέ τά πραγματικά περιστατικά.

Ἄς ξεκινήσουμε ἀπό τά ἀπλούστερα. Ὁ Π. Γαρουφαλιάς ἐπέστρεψε ἀπό τή Ρώμη⁶⁶ στήν Ἀθήνα τό ἀπόγευμα τῆς Δευτέρας, 14 Ἰουνίου 1965⁶⁷, ἐνῶ ὁ ὑποστράτηγος (καί ὄχι ταξίαρχος) τῆς στρατιωτικῆς δικαιοσύνης Ἀθανασούλιας εἶχε σταλεῖ στή Θεσσαλονίκη «ῶς συνεπικουρος εἰς τό ἔργον τῆς ἀνακρίσεως» ἀπό τόν ὑφυπουργό Ἐθνικῆς Ἀμύνης Μ. Παπακωνσταντίνου τό Σάββατο, 12 Ἰουνίου⁶⁸. Ἐπιστρέφοντας στήν Ἀθήνα τήν ἐπομένη ἡμέρα (Κυριακή), ὁ Ἀθανασούλιας εἶχε ἀμέσως ἐνημερώσει προσωπικά τόν Γ.

Παπανδρέου καί τόν Μ. Παπακωνσταντίνου, καί ή ἐντύπωσή του ὅτι ἐπρόκειτο περί «ὑποθέσεως ἐντελῶς περιορισμένης σημασίας» εἶχε ἤδη διαρρέυσει στόν τύπο⁶⁹, προτοῦ κἀν ὁ Γαρουφαλιάς πατήσει τό πόδι του στό ἀεροδρόμιο τοῦ Ἑλληνικοῦ. Συνεπῶς, τά «γεγονότα» πού ἐξωραΐζουν περιμετρικά τόν ἰσχυρισμό τοῦ τελευταίου, ἀποδεικνύονται ἤδη ἀνακριβῆ.

Ἡ πρώτη συνάντηση Παπανδρέου-Γαρουφαλιά πραγματοποιήθηκε στίς 10.30 τό πρωί τῆς Τρίτης, 15 Ἰουνίου στό Καστρί, ὅπου εἶχαν «μακρά συνεργασία» διάρκειας τριῶν περίπου ὥρων⁷⁰. Ἀναφερόμενοι στή συνάντηση, «κυβερνητικοί κύκλοι» σημείωναν ὅτι «συνεζητήθησαν τά μέτρα τά ὁποῖα ἐλήφθησαν διά τήν πλήρη διαλεύκανσιν τῆς ὑποθέσεως», ἐπαναλαμβάνοντας ὅτι «ή κυβέρνησις ἔχει δώσει αὐστηράς διαταγῆς νά στραφοῦν οἱ ἀνακρίσεις πρὸς πᾶσαν κατεύθυνσιν», ἐνῶ παράλληλα «διέταξεν ὅπως διεξαχθῆ ἔρευνα διά νά ἐξακριβωθῆ πῶς διαρρέουν εἰς τόν τύπον ἔγγραφα στρατιωτικά» (ὑπαινιγμός εὐθέως στρεφόμενος κατά τοῦ Παπαδόπουλου)⁷¹. Ὅση –δικαιολογημένη– δυσπιστία καί ἄν ἔχει κάποιος σέ σχόλια «κυβερνητικῶν κύκλων», εἶναι πάντως προφανές ὅτι κινοῦνται πρὸς τήν τελείως ἀντίθετη κατεύθυνση τῶν ἰσχυρισμῶν τοῦ Π. Γαρουφαλιά.

Ἡ ἀναφορά, ἐπιπλέον, τοῦ τελευταίου σέ «παρέμβαση» τοῦ Ἀνδρέα Παπανδρέου ὑπέρ τοῦ Παπαδόπουλου, ἀποδεικνύει ὅτι οἱ ἰσχυρισμοί αὐτοί ἐπέन्दυαν κυρίως στήν ἀμνη-

64. Ν. Κακαουνάκης, «Ἡ ΚΥΠ ἄλλοτε καί τώρα», ἐφ. *Τά Νέα*, 26 Ἰανουαρίου 1984. Στό κείμενο ἀφήνεται νά ἐννοηθεῖ ἐμμέσως ὅτι ή ἀφήγησις αὐτή βασίζεται σέ συνέντευξη τοῦ Ι. Μανουσάκη. Ἀναφορά στό δημοσίευμα γίνεται καί ἀπό τόν Σπ. Λιναρδάτο, *Ἀπό τόν Ἐμφύλιο*, τ. 5, ὁ.π., σ. 195.

65. «Ὁ κ. Π. Γαρουφαλιάς ἀποκαλύπτει», ὁ.π.

66. Ὅπου εἶχε μεταβεῖ στίς 10 Ἰουνίου, στό πλαίσιο προγραμματισμένης συνάντησης μέ τόν Ἰταλό ὁμολόγο του Julio Andreotti· βλ. ἐφ. *Ἐλευθερία*, 10

Ἰουνίου 1965.

67. ἐφ. *Μακεδονία καί Ἐλευθερία*, 15 Ἰουνίου 1965.

68. ἐφ. *Μακεδονία, Ἐλευθερία, Ἡ Καθημερινή, Ἐθνικός Κήρυξ*, 13 Ἰουνίου 1965.

69. ἐφ. *Ἐλευθερία*, 15 Ἰουνίου 1965.

70. ἐφ. *Ἐλευθερία*, 16 Ἰουνίου 1965.

71. ἐφ. *Μακεδονία*, 16 Ἰουνίου 1965.

σία της κοινής γνώμης, εάν ληφθεί υπόψιν ότι η πρώτη έφημερίδα που αποκάλυψε τό όνομα και τό παρελθόν του σκευωροϋ άξιοματικού τής ημέρες του «σαμποτάζ» και εκείνη που πρώτη έθεσε ζήτημα άποστρατείας του, ήταν ακριβώς τό, προσκείμενο προσωπικά στον τότε άναπληρωτή ύπουργό συντονισμού, *Έθνος*⁷².

Έρχόμενοι στίς μαρτυρίες Κωνσταντίνου-Μανουσάκη, και ξεκινώντας πάλι από τά αϋτονόητα, είναι νομίζω προφανές ότι δέν ύπάρχει περίπτωση να άνεφεραν άφενός ό ύπουργός Έθνικής Άμύνης στο βασιλιά, και άφετέρου ό πρωθυπουργός στον γραμματέα και τον ύπουργό του, τό δημοσιογραφικό παραμύθι περι «ζάχαρης στή βενζίνη των τάνκς», που δέν ύπηρεζε ποτέ σέ κανένα έπίσημο ντοκουμέντο τής ύπόθεσης. Αϋτή και μόνο ή έπισήμανση θα άρκοϋσε για να καταστήσει αναξιόπιστες τής –καθυστερημένες– αϋτές μαρτυρίες⁷³.

Έχει ένδιαφέρον στο σημείο αϋτό να έπισημάνουμε ότι ή έκδοχή Γαρουφαλιά άναπαράγεται και από φιλοδικτατορικές πηγές, όπως ό άκροδεξιός βουλευτής Νίκος Φαρμάκης, πρώτος εκπρόσωπος τύπου τής χούντας: «Τήν δεύτερη φορά που διεσώθη [ό Γ. Παπαδόπουλος] ήταν από τον Γεώργιο Παπανδρέου, όταν έγινε ή ιστορία στον Έβρο.

72. έφ. *Έθνος*, 12 και 22 Ιουνίου 1965. Να υπενθυμίσουμε ότι οι «αποκαλύψεις» αϋτές του Γαρουφαλιά δημοσιεύονται στις 22 Σεπτεμβρίου 1974, όταν έχει προηγηθεί ή ίδρυση του ΠΑΣΟΚ από τον Α. Παπανδρέου (τρεις εβδομάδες πριν από τό δημοσίευμα), ενώ έπεται (δύο εβδομάδες άργότερα) ή ίδρυση τής άκροδεξιάς «Έθνικής Δημοκρατικής Ένώσεως» υπό τον ίδιο τον Γαρουφαλιά, με πρόγραμμα τήν συσπείρωση «όλων των έθνικοφρόνων» κατά τής «άποχουνοποίησης», υπό τό πρόσχημα τής όποιας, όπως κατήγγειλε, «έξαπολύθηκε ένας άνευ διακρίσεως διωγμός» και «έναν προπηλακισμός των Έλλήνων άξιοματικών» βλ. προχείρωσ έφ. *Μακεδονία*, 6 Οκτωβρίου 1974.

73. Άξιοσημείωτο είναι ότι ή έκδοχή αϋτή άποτελεί και τήν έπίσημη θέση του ΚΚΕ πάνω στο ζήτημα: «Ο Γ. Παπανδρέου δέν τιμώρησε τον Γ. Παπαδόπουλο, άν και είχε άποδειχθεί ότι ό ίδιος προκάλεσε τό σαμποτάζ στα 3 στρατιωτικά αϋτοκίνητα και όχι οι στρατιώτες Μπέκιος και Ματάτης, οι όποιοι είχαν “όμολογή-

Διότι ό Παπαδόπουλος ήταν από τό Καλέντζι από όπου ήταν και ό Παπανδρέου και ό πατέρας του Παπαδόπουλου ήταν παπάς, φίλος του Παπανδρέου. Όταν λοιπόν είπε τότε εδω ό Α/ΓΕΣ ότι “πρέπει με αϋτή τήν ιστορία να τελειώνουμε με τον Παπαδόπουλο” και έκανε ένα τηλεφώνημα ό παπάς, πήρε ένα τηλεφώνημα ό Παπανδρέου στον Ύπουργό Άμύνης και του είπε “έπ’ οϋδενί λόγω θα πειράζετε κάποιον συνταγματάρχη Παπαδόπουλο”, τον όποιο δέν ήξερε, δέν είχε γνωρίσει ποτέ». Έδω έχουμε σωρεία «παράλλαγών» του άφηγήματος: ό έπιμένων υπέρ τής τιμωρίας Γαρουφαλιάς άντικαθίσταται από τον Α/ΓΕΣ άντιστράτηγο Γεννηματά, ό δάσκαλος Χρήστος Παπαδόπουλος γίνεται παπάς, τό χωριό Καλοϋσι (τόπος καταγωγής των Παπαδόπουλων) ταυτίζεται με τό Καλέντζι (τόπος καταγωγής των Παπανδρέου), κοκ. Άν έχουν κάποιον ένδιαφέρον τά τελευταία αϋτά «λάθη» είναι ότι υποδηλώνουν ότι πηγή του Φαρμάκη δέν μπορεί να είναι ό Παπαδόπουλος⁷⁴.

Κατέστη, νομίζω, σαφές από τά παραπάνω ότι ή διάδοση περι προστασίας του Παπαδόπουλου από τον Παπανδρέου πρωτοεμφανίστηκε μιά σχεδόν δεκαετία μετά τά γεγονότα και έχει ως κύρια πηγή τον Π. Γαρουφαλιά, στή μαρτυρία του όποίου παραπέμπουν όλα σχεδόν τά μεταγενέστερα

σει”, μετά από φριχτά βασανιστήρια, ότι ύποκινούνταν από τό ΚΚΕ! Ο Παπαδόπουλος ήταν γιός συμπατριώτη και παλιού γνωστού του Γ. Παπανδρέου. Μόλις ό πατέρας Παπαδόπουλος είδε ότι ήταν πιθανό να τιμωρηθεί ό γιός του, πήγε στο Καστρι και παρακάλεσε τον Παπανδρέου “να σώσει τό παιδί του”. Ο Παπανδρέου συγκινήθηκε (!) και έδωσε έντολή να μπει ή ύπόθεση στο Άρχείο!» βλ. Στέφανος Κρητικός, «Ιούλης 1965-Γεγονότα που σημάδεψαν τή νεότερη ιστορία», έφ. *Ριζοσπάστης*, 13 Ιουλίου 2003· πβ. Μάκης Μαΐλης, «Γ. Παπανδρέου: ένα από τά στηρίγματα τής πλουτοκρατίας», έφ. *Ριζοσπάστης*, 21 Ιουνίου 1998· «Ο άστικός πολιτικός κόσμος», έφ. *Ριζοσπάστης*, 30 Ιανουαρίου 2000· Α. Μ., «Η πολιτική κρίση του Ίούλη 1965», έφ. *Ριζοσπάστης*, 15 Ιουλίου 2007· Μενέλαος Γουβέτας, «Διαχρονικός άντικομμουνισμός», έφ. *Ριζοσπάστης*, 22 Άπριλίου 2009.

74. Συνέντευξη Ν. Φαρμάκη στον Στ. Κούλογλου (ήμερομηνία προβολής 23 Νοεμβρίου 2006), δ.π.

δημοσιεύματα, είτε υίοθετώντας την είτε αντιμετωπίζοντάς την μέ σκεπτικισμό⁷⁵. Όπως είδαμε ήδη, ή μαρτυρία αυτή γέμει πασιφανών άνακριβειών, ένώ παραμένουν κάπως άδιευκρινιστες ή ύφή και ή σημασία τής –έπίσης καθυστερημένης– μαρτυρίας Μανουσάκη, ή όποία πάντως περιέχει επίσης άμφιλεγόμενα σημεία.

Όλιγογρία

Ένδιαφέρον ώστόσο παρουσιάζει ή διαπίστωση ότι και άρκετοί άπό εκείνους πού δέν υίοθετούν ή δέν άναφέρουν –ή και δέν γνωρίζουν καν– τήν έκδοχή Γαρουφαλιά, χρεώνουν πάντως στήν κυβέρνηση τής ΕΚ ότι επέδειξε άναποφασιστικότητα, άτολμία ή ύποχωρητικότητα και δέν έλαβε μέτρα κατά του Παπαδόπουλου. Χαρακτηριστικά παραδείγματα: «Η κυβέρνηση Παπανδρέου, κυριαρχούμενη άπό τό πλέγμα του “διμέτωπου άγώνα”, δέν μπόρεσε –ή δέν θέλησε– νά πιάσει τόν ταύρο άπό τά κέρατα»⁷⁶. «Η ιστορία θά καταλογίσει άσφαλώς ειθύνες στόν τότε Πρωθυπουργό και τήν Κυβέρνηση, διότι έδίστασαν και αντί νά πιάσουν άπό τό αυτί τόν Άντισυνταγματαρχίσκον Παπαδόπουλον και νά τόν στείλουν στό σπίτι του, του έφέρθησαν μέ άσύγνωστο επιείκεια, για πολλούς άνεξήγητη άκόμα»⁷⁷. «Η πρόσληψη

τής ύπόθεσης [του σαμποτάζ] ώς μή σοβαρής άπέτρεψε, ώς δέν όφειλε, τή λήψη πειθαρχικών και ποινικών μέτρων εις βάρος του Παπαδόπουλου»⁷⁸.

Είναι χαρακτηριστικό ότι άκόμη και ό ίδιος ό τότε ύφυπουργός Έθνικής Άμύνης Μ. Παπακωνσταντίνου, σχολιάζοντας τά γεγονότα έκ των ύστέρων, άφου άναφέρει ότι «πολλά κυκλοφόρησαν», μεταξύ των όποίων ότι ό πατέρας αυτου του άντισυνταγματάρχη «ήταν συμπατριώτης του Γέρου και παλιός του φίλος» και έτσι ό Γ. Παπανδρέου «φάνηκε μεγαλόθυμος», ύποστηρίζει τελικώς ότι, σύμφωνα μέ τίς δικές του πληροφορίες, ό Παπαδόπουλος δέν άποτάχθηκε, όπως θά έπρεπε, επειδή επενέβησαν τά Άνάκτορα⁷⁹.

Είναι χρήσιμη, πιστεύω, στό σημείο αυτό μία σύντομη γενικότερη επισκόπηση εκείνων των κρίσιμων ήμερών. Στίς 30 Ίουνίου 1965, ό Ι. Μανουσάκης επισκέφθηκε τόν Π. Γαρουφαλιά και του άνακοίνωσε ότι ό πρωθυπουργός άποφάσισε νά τόν «χρησιμοποιήσει σέ άλλο ύπουργείο, για νά αναλάβει ό ίδιος προσωπικά [ό Παπανδρέου] τό ύπουργείο Άμύνης». Και ό Γαρουφαλιάς άρνήθηκε νά παραιτηθεϊ. Αυτή τή φορά, ή συνάντηση Μανουσάκη-Γαρουφαλιά και τό περιεχόμενό της είναι άπολύτως τεκμηριωμένα άπό όλες τίς πλευρές⁸⁰.

Πληροφορούμενος τήν άπάντηση του ύπουργού του, ό

75. Βλ. ένδεικτικά Σπ. Λιναρδάτος, *Άπό τόν Έμφύλιο*, ό.π., τ. 5, σ. 192-195 του ίδιου, *Πολιτικοί και πολιτική*, Άθήνα 2000, σ. 242-243· C. M. Woodhouse, *The Rise and Fall of the Greek Colonels*, Νέα Ύόρκη 1985 (έλληνική μετάφραση *Η Άνοδος και ή Πτώση των Συνταγματαρχών*, Άθήνα χ.χ., σ. 25, όπου ύπογραμμίζει ότι στηρίζεται μόνο στή μαρτυρία του Π. Γαρουφαλιά, αλλά σημειώνει ότι «δέν άποκλείεται νά εσταθεϊ, άφου μ' αυτόν άκριβώς τόν τρόπο λειτουργούσε τό σύστημα τής πολιτικής πατρωνείας»· Άλέξανδρος Ζαούσης, *Ο Έμφυλιός. 21 Άπριλιου 1967-24 Ίουλιου 1974*, τ. 1, Άθήνα 1997, σ. 148· τήν έκδοχή Γαρουφαλιά παρουσιάζει έν έκτάσει αλλά μέ επιφυλάξεις και ό Σ. Γρηγοριάδης στό *Ιστορία τής Συγχρόνου Έλλάδος*, ό.π., σ. 19-22, παρατηρώντας ότι «ή άλήθεια είναι ότι και ό Γ. Παπανδρέου είχε παραπλανηθῆ, όπως και όλος ό πολιτικός κόσμος, και ότι ό πραγματικός προστάτης του Γ. Παπαδόπουλου ήταν τό στρατιωτικό παρακράτος»·

πβ. σχετικό λήμμα «Georgios Papadopoulos» τής Wikipedia.

76. Γιάννης Κάτρης, *Eyewitness in Greece*, ό.π., σ. 196-197.

77. Δημήτριος Παραλίκας, *Συνομοσίες ΙΔΕΑ και ΑΣΠΙΑΑ, 1944-1974*, Άθήνα 1982, σ. 164-165.

78. Σωτήρης Ριζός, *Η Έλληνική Πολιτική*, ό.π., σ. 340.

79. Μ. Παπακωνσταντίνου, *Η παραγμένη*, τ. 2, ό.π., σ. 139 (άναφέρει επίσης ότι ό Παπαδόπουλος τιμωρήθηκε «μέ κάποιες μέρες φυλακή», γεγονός πού δέν τεκμηριώνεται άπό πουθενά): τή θέση του Μ. Παπακωνσταντίνου περί παρέμβασης των Άνακτόρων υίοθετεί και ό Γιώργος Καράγιωργας, *Άπό τόν ΙΔΕΑ στό πραξικόπημα τής 21ης Άπριλιου*, Άθήνα ¹1975, ²2003, σ. 223-227.

80. Π. Γαρουφαλιός, *Ο ΑΣΠΙΑΑ και ή πολιτική κρίσις του Ίουλιου 1965*, Άθήνα 1977, σ. 61-64· Α. Παπανδρέου, *Democracy at Gimpoint*, ό.π., σ. 155 (έλληνική

Η «ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ» αποκαλύπτει τὸ ἐγκλημα (ΒΛΕΠΕ 8^Η ΣΕΛΙΔΑ)

ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ 8 ΣΕΙΛΙΑΣ 8

ΚΑΤΑ ΕΠΙΜΟΝΟΥΣ ΦΗΜΑΣ ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΣΑΣ ΕΙΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΝ

ΣΑΜΠΟΤΑΖ ΕΣΗΜΕΙΩΘΗΣΑΝ ΕΙΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΑΣ ΜΟΝΑΔΑΣ ΒΟΡΕΙΟΥ ΕΛΛΑΔΟΣ ΥΠΟ ΑΡΙΣΤΕΡΩΝ ΟΠΛΙΤΩΝ ΣΥΝΕΛΗΦΘΗΣΑΝ ΟΙ ΔΡΑΣΤΑΙ ΤΟΥ ΕΝΟΣ

ΥΠΟΚΥΠΤΟΥΣΑ ΚΑΙ ΠΑΛΙΝ ΕΙΣ ΑΣΙΩΝ ΤΗΣ ΕΔΑ

Ἡ Κυβέρνησις ἀπεφάσισε νὰ συζητηθῆ ἡ παραπομπὴ διὰ τὰ μυστικὰ κονδύλια ΥΠΟ ΤΗΣ ΠΑΡΟΥΣΗΣ ΒΟΥΛΗΣ

11 Ἰουνίου 1965

Γ. Παπανδρέου ειδοποίησε αὐθημερόν τόν διευθυντὴ τοῦ πολιτικοῦ γραφείου τοῦ βασιλιᾶ Κ. Χοϊδᾶ, ὅτι ἀποστέλλει πρὸς ὑπογραφή διάταγμα ἀπομάκρυνσης τοῦ Γαρουφαλιᾶ καὶ ἀνάληψης τοῦ ὑπουργείου Ἐθνικῆς Ἀμύνης ἀπὸ τόν ἴδιο, γιὰ νὰ λάβει λίγο ἀργότερα τὴν ἀπάντηση ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος ἤθελε, πρὶν ὑπογράψει τὸ διάταγμα, «νά τὸ συζητήσῃ μαζί του». Τό μεσημέρι τῆς ἐπομένης συνήλθε ἡ Κυβερνητικὴ Ἐπιτροπὴ, παρόντος (γιὰ τελευταία φορά) καὶ τοῦ Γαρουφαλιᾶ. Ἐκεῖ, ὁ Γ. Παπανδρέου ἔθεσε τὸ ζήτημα ἂν ὁ πρωθυπουργὸς πού ἀπολαμβάνει τῆς ἐμπιστοσύνης τῆς Βουλῆς «δικαιοῦται νὰ ἀναλαμβάνει οἰονδήποτε ὑπουργεῖο ἤθελε» καὶ ἂν ὁ βασιλιάς «ἔχει ἀπὸ τὸ Σύνταγμα τὸ δικαίωμα νὰ ἀρνηθῆ τὴν ἀνάληψη ἀπὸ τόν πρωθυπουργὸ τοῦ ὑπουργείου αὐτοῦ». Αὐτὴ ἦταν ἡ τελευταία συνάντηση μεταξύ τῶν δύο ἀνδρῶν. Ἀπὸ τὴ στιγμὴ ἐκείνη ἐπικοινωνοῦσαν μόνον ἀνταλλάσσοντας προοιούσης ὀξύτητας ἐπιστολές⁸¹. Ὁ Π. Γαρουφαλιᾶς δὲν συμμετεῖχε στὴ συνεδρία-

μετάφραση: Ἡ Δημοκρατία, ὀ.π., σ. 228) πβ. ἐφ. Ἐλευθερία, 2 Ἰουλίου 1965.

81. Βλ. ἐπιστολές Π. Γαρουφαλιᾶ πρὸς Γ. Παπανδρέου, 5 Ἰουλίου 1965, 9 Ἰουλίου 1965, 10 Ἰουλίου 1965 καὶ Γ. Παπανδρέου πρὸς Π. Γαρουφαλιᾶ, 7 Ἰουλίου

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ Ἡ Ἐλλάς εἶναι δημοκρατία

Ἡ ὑπόθεσις τῆς μονάδος 164 πεδινοῦ πυροβολικοῦ ΣΑΜΠΟΤΑΖ Ἡ ΜΗΧΑΝΟΡΡΑΦΙΑ;

Ἐπὶ πρωθυπουργὸς κ. Γ. Παπανδρέου διατυπώνει ἐνδοισαμοῦς

ΔΕΝ ΠΑΜΕ ΚΑΛΑ!

ΔΕΝ ΠΑΜΕ ΚΑΛΑ!

ΣΥΝΕΛΗΦΘΗΣΑΝ 2 ΣΤΡΑΤΙΩΤΕΣ ΚΑΙ 3 ΠΟΛΙΤΕΣ ΑΛΛ. ΕΚΜΗΤΟΧΩΡΗΣΑΝ ΑΙ ΑΣΥΝΟΜΙΚΑΙ ΔΥΝΑΜΕΙΣ ΤΩΝ ΑΣΗΘΩΝ

Ἐπισημίνους κινήσεις γινώσκει

ΥΠΕΡΘΕΣΙΣ ἀπεβλήθησαν βελ-σολοφίαι, σημειώθηκαν εἰς ἀπόκλιση ἀποκλιμακωτοί, ῥοδὸς εἰς Βαλκῆν καὶ ἡ Βαλκανία κατακλύθησαν

Ἀπὸ τὴν κόλασι τῶν χιτρεκῶν στρατοπέδων

ΜΑΟΥΤΣΑΟΥΖΕΝ

13 Ἰουνίου 1965

ση τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου τῆς 12 Ἰουνίου, κατὰ τὴν ὁποία ἀποδοκιμάστηκε ὁμόφωνα ἡ στάση του⁸², οὔτε βεβαίως καὶ στὴ σύγκληση τῆς κοινοβουλευτικῆς ομάδας τὴν ἐπομένη, κατὰ τὴν ὁποία διαγράφηκε ἀπὸ τὴν Ἐνωσὴ Κέντρου⁸³.

Καθίσταται προφανές, ὑπὸ τὸ φῶς τῶν παραπάνω, ὅτι οἰαδήποτε συζήτηση ἢ μεσολάβηση τοῦ εἴδους πού ἰσχυρίζεται ὁ Γαρουφαλιᾶς (περὶ Παπαδόπουλου κτλ.) ἦταν ἀδιανόητη, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν πραγμάτων ἀνέφικτη, ἀπὸ τὴν 30 Ἰουνίου 1965 καὶ ἐξῆς. Ἐάν λοιπὸν ληφθεῖ ὑπόψη ὅτι ἡ στρατιωτικὴ δικαιοσύνη ὀδηγήθηκε στίς 23 Ἰουνίου στὴν καταρχὴν ἀπόλυση τῶν περισσοτέρων συλληφθέντων (χωρὶς ὥστόσο νὰ ἔχει ἐκδοθεῖ ἀκόμη τὸ ὀριστικὸ βούλευμα), αὐτὸ σημαίνει ὅτι ἡ κυβέρνησις «ἐγκαλεῖται» ὅτι δὲν ἔλαβε μέτρα κατὰ τοῦ Παπαδόπουλου σὸ διάστημα μεταξύ 23 καὶ 30 Ἰουνίου, δηλαδή ἐντὸς μιᾶς καὶ μόνης εβδομάδας. Πρόκειται γιὰ πολὺ μικρῆς χρονικῆς διάρκειας «ὀλιγοῦρα»,

1965, 10 Ἰουλίου 1965, ἐφ. Μακεδονία καὶ Ἐλευθερία, 14 Ἰουλίου 1965.

82. ἐφ. Μακεδονία, 13 Ἰουλίου 1965.

83. ἐφ. Μακεδονία καὶ Ἐλευθερία, 14 Ἰουλίου 1965.

ὥστε νά απαιτεῖται γιά τήν ἔρμηνεία τῆς ἢ ἐπιστράτευση τῶσαν περίπλοκων θεωριῶν καί παρασκηνακῶν κινήσεων. Ἐάν ἐπιπλέον προσμετρηθεῖ τό γεγονός ὅτι ἡ σύγκρουση μεταξύ Παπανδρέου καί Κωνσταντίνου-Γαρουφαλιᾶ ἐπικεντρωνόταν ἀκριβῶς στόν ἔλεγχο τοῦ στρατεύματος, ὁ ὅλος ἰσχυρισμός τῶν τελευταίων παίρνει μιὰ γκροτέσκα χροιά.

Ἡ κριτική τῆς Ἀριστερᾶς

Ἡ κριτική τῆς ΕΔΑ ἀπέναντι στήν κυβέρνηση γιά τούς χειρισμούς τῆς στό ἐπίμαχο ζήτημα ἔχει ἀσφαλῶς περισσότερο ἐνδιαφέρον. Εἶδαμε ἤδη τήν ἱστορική παρέμβαση τοῦ Ἡλία Ἡλιοῦ, στίς 23 Ἰουνίου 1965, στή Βουλή. Κατά τή διάρκεια τῆς ἴδιας ἐκείνης συζήτησης, ἀπαντώντας στίς αἰτιάσεις τοῦ κοινοβουλευτικοῦ ἐκπροσώπου τῆς ΕΔΑ, ὅτι συνελήφθησαν ἰδιώτες καί παραδόθηκαν στή στρατιωτική δικαιοσύνη, ὁ ὑπουργός Δικαιοσύνης Ν. Μπακόπουλος ἀντέτεινε ὅτι «ἐπρόκειτο περί κατασκοπείας, ὡς ἀνεφέρθη», ἄσχετο ἐάν στή συνέχεια «ἀπεδείχθη ὅτι δέν ὑπῆρχον κατάσκοποι». Παρεμβαίνοντας ὁ Λεωνίδα Κύρκος ρώτησε «τί ἔγιναν οἱ προβοκάτορες», γιά νά λάβει τήν ἀπάντηση τοῦ Μπακόπουλου «ἀναμείνατε καί θά ἰδῆτε τάς ἐνεργείας τῆς Κυβερνήσεως»⁸⁴.

Ἐπανερχόμενος στό ζήτημα τήν ἐπομένη ἡμέρα, ὁ Κύρκος ἔθεσε τό ἐρώτημα ἐάν «ἀκολουθεῖ νά ὑπάρχει εἰς τήν θέσιν του ὁ Παπαδόπουλος» γιά νά λάβει τήν ἀπάντηση ἀπό τόν ὑπουργό Προεδρίας Δ. Παπασπύρου: «Ἀναμένουμε τήν ἔκδοσιν βουλευματος ἐντός τῶν ἡμερῶν. Τότε θά ἀρχί-

ση τό ἔργον τῆς Κυβερνήσεως». Ὁ Κύρκος τοῦ ἀντέτεινε ὅτι «ἐμεῖς εἰς τήν θέσιν σας θά θέταμεν ἀμέσως ἐκτός ὑπηρεσίας τόν Παπαδόπουλον», ἐνῶ παρενέβη καί ὁ ἐπίσης βουλευτής τῆς ΕΔΑ, Σταῦρος Ἡλιόπουλος, προσθέτοντας ὅτι «ὁ κύριος αὐτός ἔπρεπε νά πάη ἀμέσως στό σπίτι του». Στήν ἐπιμονή τοῦ Παπασπύρου ὅτι ἔπρεπε νά τηρηθεῖ ἡ προβλεπόμενη διαδικασία, ὁ Ἡλιόπουλος ἐπανῆλθε, μέ μιὰ ἐξίσου προφητική ρήση:

«Σ. ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΣ: Ὁραῖα λοιπόν! Ἔτσι νά ἐνεργῆτε καί νά ἦσθε βέβαιος ὅτι ἔνα ὠραῖο πρωί θά σᾶς δέσουν!

Δ. ΠΑΠΑΣΠΥΡΟΥ: Τότε θά σᾶς πάρω συνήγορον.

Σ. ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΣ: Θά εἴμαστε μαζί δεμένοι καί δέν θά ἔχουμε τότε διαφωνίες»⁸⁵.

Ἡ στάση τῆς ΕΔΑ εἶχε μιὰ συνέπεια ἀπό τήν πρώτη στιγμή, πρίν κἀν ἔρθουν στήν ἐπιφάνεια οἱ λεπτομέρειες τοῦ θέματος. Ἦδη στίς 13 Ἰουνίου, ἡ *Ἀυγή* χαρακτήριζε τά δημοσιεύματα περί σαμποτάζ «χιτλερικές προκλήσεις» καί καλοῦσε τήν κυβέρνηση νά κινήσει τόν νόμο κατά τῶν «Περικλήδων» πού διοχετεύουν στόν τύπο «παρόμοια κατασκευάσματα τοῦ φασιστικοῦ χαλκείου», ἐνῶ χαρακτήριζε τήν πρώτη ἀνακοίνωση τοῦ ὑπουργείου Ἐθνικῆς Ἀμύνης «ἄχρωμη, γλιαρή, ἀλλά καί ὑποπτη», ἐφόσον ἄφηνε ἔστω καί τό περιθώριο νά πρόκειται «γιά ἐνέργειαν δυναμένην νά θεωρηθῆ ὡς δολιοφθορά». Συνέχισε νά σφυροκοπᾷ τήν ὑπόθεση ὅλες τίς ἐπόμενες ἡμέρες, μέ ἕνα ὡστόσο χαρακτηριστικό πού ἀποδυνάμωνε, κατά τή γνώμη μου, τήν ἀποτελεσματικότητα αὐτοῦ τοῦ σφυροκοπήματος. Ἄντί νά ἐπικεντρώσει τήν ἐπίθεσή της στήν ἀποδόμηση τῆς σκευωρίας καί στό ρόλο τοῦ πρωταγωνιστῆ της, ἄρχισε νά καταγγέλλει συλλήβδην ὡς ὀργανωτές τῆς προβοκάτιας ὅλους τούς δαίμονες τοῦ ἑλληνικοῦ καί τοῦ διεθνοῦς σκηνοῦ, ξεκινώντας ἀπό τόν ἀρχηγό τοῦ ΓΕΣ Γεννηματᾶ καί γενικότερα «τήν στρατιωτικοπολιτική χούντα», «τήν ἀντι-

84. Ἐπίσημα πρακτικά τῶν συνεδριάσεων τῆς Βουλῆς, Συνεδριάσεις ΠΖ-ΠΓ (19 Μαΐου 1965-25 Ἰουνίου 1965), τ. 4, Ἀθήνα 1965, Συνεδρίασις 23 Ἰουνίου 1965, σ. 515-516.

85. ἔφ. *Ἡ Ἀυγή*, 25 Ἰουνίου 1965.

δραστική Δεξιά και τό Παλάτι», και φθάνοντας ως «τόν τουρκικό δάκτυλο», «τήν ἀμερικανική ΚΥΠ», «τό Φόρεϊν Όφφισ» και έν γένει «τούς ιμπεριαλιστές τών ΗΠΑ και τοῦ ΝΑΤΟ», σχετίζοντας μάλιστα τήν σκευωρία μέ τίς ἐπιθετικές βλέψεις τών τελευταίων «κατά τών ἀραβικῶν χωρῶν»⁸⁶. Όλος αὐτός ὁ ὀρυμαγδός καταγγελιῶν, ὅσο και ἄν περιεῖχε στοιχεῖα τῆς πραγματικότητας, δημιουργοῦσε τελικά ὑπερβολικά χαώδη θόρυβο, μέσα στόν ὁποῖο δέν ξεχώριζαν πιά οἱ πραγματικοί σκευωροί.

Ἡ βασική αἰτίαση κατά τῆς κυβέρνησης τῆς ΕΚ ἦταν ὅτι συμβιβαζόταν μέ ὄλους αὐτούς, ἀντί νά λάβει ἀμέσως ἀποφασιστικά μέτρα, στηριζόμενη στό λαό. Ἡ ἀπάντηση τῆς κυβέρνησης ἦταν ὅτι ὄφειλε πρῶτα νά ἀναμεινεί τό βούλευμα τῆς στρατιωτικῆς δικαιοσύνης και μετά νά λάβει τά ἐνδεικνύμενα μέτρα. Θά ἔλεγε κανεῖς ὅτι ἡ ΕΔΑ μέν ἔλεγε αὐτά πού ἐπρεπε νά πεί ὡς Ἀριστερά και ὡς ἀντιπολίτευση⁸⁷, ἐνῶ ἡ κυβέρνηση ἀκολουθοῦσε τή νομότυπη διαδρομή πού πίστευε ὅτι ὄφειλε νά ἀκολουθήσει, ὡς ἐκτελεστική ἐξουσία. Ἡ μήπως ὄχι;

Μόλις λίγες ἐβδομάδες νωρίτερα, ἡ κυβέρνηση εἶχε δώσει διαφορετικό δείγμα γραφῆς. Στίς 15 Μαΐου 1965, ὁ συνταγματάρχης Ἀλέξανδρος Παπατέρπος, ὁ ὁποῖος ὑπηρετοῦσε ἀπό τόν Ἰούλιο τοῦ 1964 ὡς ὑποδιευθυντής τῆς ΚΥΠ, μετατέθηκε αἰφνιδιαστικά στήν Καστοριά⁸⁸. Τό ὄνο-

μα τοῦ ἀνemieχθη ἀκροθιγῶς τίς ἡμέρες ἐκεῖνες στήν ὑπόθεση ΑΣΠΙΔΑ, ἡ μετάθεσή του ὡστόσο ἐγινε χωρίς νά ἔχει ἐκδοθεῖ ὄχι μόνον τό σχετικό βούλευμα (πού ἐκδόθηκε τόν Ὀκτώβριο τοῦ 1966), ἀλλά οὔτε καν τό προκαταρκτικό πόρισμα τοῦ ἀντιστράτηγου Σίμου (πού ὀλοκληρώθηκε τήν 1η Ἰουνίου και δόθηκε στή δημοσιότητα ἔξι ἡμέρες ἀργότερα) και τό ὁποῖο τοῦ καταλόγισε «ἀμέλειαν» στήν ἐκτέλεση τῶν ὑπηρεσιακῶν του καθηκόντων και πρότεινε ἀπλῶς νά ἐλεγχθεῖ πειθαρχικά. Συνεπῶς ἡ κυβέρνηση εἶχε τό περιθώριο, ὄχι βέβαια νά ἀποστρατεύσει, ἀλλά νά θέσει σέ διαθεσιμότητα ἡ τουλάχιστον νά μεταθέσει σέ μιὰ νεκρή θέση τόν Παπαδόπουλο, ἔως τήν ἐκδοση τοῦ βουλεύματος. Ἐγκλωβισμένη μέσα στό κλίμα τῆς ὑπόθεσης ΑΣΠΙΔΑ και τῆς ἐντεινόμενης πολιτικῆς κρίσης, ἐπέλεξε, ἀντί τῆς ἄμεσης ἐπίθεσης –πού τῆς πρότεινε ἡ ΕΔΑ–, τήν ἄμυνα, ἐλπίζοντας ἴσως νά ὑπάρξει μιὰ διέξοδος. Νομίζω ὅτι μέσα σέ αὐτό τό πολιτικό πλαίσιο –και ὄχι σέ τοπικιστικές πελατειακές συγγένειες– πρέπει νά ἀναζητηθεῖ ἡ αἰτία τῆς ὀποιας «ὀλιγωρίας» τῆς.

Ἡ προσπάθειά μας νά φωτιστεῖ περαιτέρω αὐτό τό τοπίο θά βασιστεῖ και ἀπάλι στήν ἐκ τοῦ σύγγγγυς ἱστορική διερεύνηση τῶν δεδομένων καθῶς, ὅπως θά δοῦμε παρακάτω, ἡ ὑπόθεση εἶχε και συνέχεια. Ἐπί τοῦ παρόντος ἄς ἀρκεστοῦμε στήν ἐκτίμηση ὅτι, σέ κάθε περίπτωση, και

86. Βλ. ἐνδεικτικά ἐφ. *Ἡ Αῶγή*, 13 και 16 Ἰουνίου 1965.

87. Ἄν και πρέπει νά ἐπισημανθεῖ ὅτι και ἡ ΕΔΑ δέν ἦταν πάντοτε ὄσο «ἀποφασιστική» και «ἐπιθετική» καλοῦσε τούς ἄλλους νά γίνουν. Χαρακτηριστική εἶναι ἡ στάση τῆς στήν περίπτωση Στεφανίδη. Ὁ Γιάννης Στεφανίδης, παλιό μέλος τῆς νεολαίας τῆς ΕΔΑ και ἤδη τότε μέλος τῶν «Λαμπράκηδων», εἶχε συλληφθεῖ, ὅπως προαναφέραμε, κατηγορούμενος ὡς «καθοδηγητής» τοῦ Ματάτη (ἀπό τήν περίοδο πού ὁ τελευταῖος σπούδαζε στόν «Εὐκλείδη») και ἀνακρίθηκε ἀπό τή Γενική Ἀσφάλεια ἀλλά και ἀπό τήν ΕΣΑ, προκειμένου νά ὀμολογήσει συμμετοχή στό «σαμποτάζ». Στή συνέχεια ὀδηγήθηκε στόν ἀνακριτή Νικολαῖδη πού ἦταν «ἔνας ἐντιμος και ὑπηρεσιακός ἄνθρωπος», ὅπως ἀναφέρει ὁ ἴδιος, και τελικά ἀφέθηκε ἐλεύθερος, μεταξύ τῶν ἄλλων γιατί ἀπέδειξε ὅτι στίς 8 Μαρτίου

1965 ἐκρατεῖτο γιά μιὰ διαδήλωση τῶν νυκτερινῶν τμημάτων τοῦ «Εὐκλείδη», ἐνῶ στό κατηγορητήριο ἐμφανιζόταν νά βρίσκεται στόν Ἐβρο. Μετά τήν ἀπόλυση του, ὁ Στεφανίδης ζήτησε νά τόν στηρίξει τό νομικό τμήμα τῆς ΕΔΑ, προκειμένου νά κάνει μήνυση «ἐναντίον τοῦ Παπαδόπουλου και τῶν ἀνθρώπων του, τοῦ ἐπιτελείου του», ἀλλά ἡ ΕΔΑ τοῦ εἶπε «ὅτι δέν πρέπει τώρα» ... «και μήν κάνεις τίποτα, θά δημιουργήσουμε και ἄλλα προβλήματα» βλ. συνέντευξη Γιάννη Στεφανίδη στόν Στ. Κούλογλου (ἡμερομηνία προβολῆς 26 Ἀπριλίου 2007), ὀ.π.

88. Κατάθεση συνταγματάρχου ἐ.ἀ. Α. Παπατέρπου στό Πενταμελές Ἐφετεῖο Ἀθηνῶν, 7 Ἀυγούστου 1975, Π. Ροδάκης (ἐκδ.), *Δίκη πρωταίτιον*, ὀ.π., σ. 603· ἐπιστολή τοῦ ἴδιου, ἐφ. *Τό Βήμα*, 13 Ἀυγούστου 1974· πβ. ἐφ. *Ἐλευθερία*, 19 Μαΐου 1965, ἐφ. *Μακεδονία*, 1 Ἰουνίου 1965.

νά ήθελε ο Παπανδρέου, δέν διέθετε τόν πολιτικό χρόνο ούτε νά λάβει περισσότερα μέτρα, ούτε νά θέσει τήν υπόθεση στό ἀρχείο, καθώς ή ευρύτερη κρίση έξουσίας έξελισσόταν μέ ραγδαίους ρυθμούς καί, ἐλάχιστες ημέρες ἀργότερα, ή κυβέρνησή του εἶχε ἐξαναγκαστεῖ σέ παραίτηση. Ἡ λύση ἐπρόκειτο πλέον νά δοθεῖ σέ ἕνα ἄλλο πλαίσιο καί μέ διαφορετικούς συσχετισμούς.

Ἀνακρίσεις εἰς βάρος τοῦ Γ. Παπαδόπουλου

Ἄφου εἶδαμε τίς πολιτικές ἀντιδράσεις πού προκάλεσε τό «σαμποτάζ τοῦ Ἔβρου», ἐπιστρέφουμε τώρα στή διερεύνηση τῆς πορείας τῆς ὑπόθεσης ἀπό πλευρᾶς στρατιωτικῆς δικαιοσύνης. Ὑπενθυμίζουμε ὅτι τό ἀρχικό πόρισμα τῆς προανακρίσεως πού συνέταξε ὁ λοχαγός Ἰωάννης Μπότσας τῆς 117 ΜΠΠ, στάλθηκε στίς 11 Ἰουνίου 1965 ἱεραρχικά στήν ΧII Μεραρχία καί ἀπό ἐκεῖ στό προϊστάμενο Γ Σῶμα Στρατοῦ, τοῦ ὁποῦ ὁ διοικητής, ἀντιστράτηγος Τσολάκας, διέταξε αὐθημερόν τήν ἐναρξη τακτικῆς ἀνάκρισης γιά «δολιοφθορά πολεμικοῦ ὕλικου», πού ἀνέλαβε ὁ εἰσηγητής τοῦ διαρκοῦς στρατοδικείου Θεσσαλονίκης λοχαγός Νικόλαος Νικολαΐδης, ὑπό τήν ἐποπτεία τοῦ βασιλικοῦ ἐπιτρόπου⁸⁹ ἀντισυνταγματάρχη Κωνσταντίνου Γκόπη⁹⁰.

Ὁ λοχαγός Νικολαΐδης ἀνέκρινε τοὺς 14 συλληφθέντες (5 στρατιῶτες καί 9 ἰδιῶτες) στό διάστημα 12-23 Ἰουνίου καί ἦταν αὐτός πού εἰσηγήθηκε, μέ τή σύμφωνη γνώμη

καί τοῦ βασιλικοῦ ἐπιτρόπου, τήν ἀπόλυση διαδοχικά (μεταξύ 18-23 Ἰουνίου) 12 ἐκ τῶν συλληφθέντων⁹¹, καθώς καί τήν προφυλάκιση τῶν δύο ἀρχικά κατηγορουμένων στρατιωτῶν τῆς 117 ΜΠΠ⁹². Αὐτές οἱ ἐξελίξεις, ὥστόσο, δέν ἀποτελοῦσαν ὑποχρεωτικά πρόκριμα τῆς τελικῆς εἰσηγήσεως καί, πολύ περισσότερο, τοῦ βουλεύματος.

Ὁ εἰσηγητής ὑπέβαλε στίς 7 Ἰουλίου 1967 ἕνα συνοπτικό ὑπόμνημα γιά τήν ὑπόθεση, στό ὁποῖο ἐπεσήμαινε ὅτι δέν διαπιστώθηκε τίποτα τό ἐπιλήψιμο γιά τοὺς ἀπολυθέντες ἤδη ἰδιῶτες καί στρατιωτικούς, πάντες «ὕγιων κοινωνικῶν φρονημάτων», ὅτι συστημένες ἐπιστολές δέν στάλθηκαν ποτέ καί ὅτι ὁ κατονομαζόμενος στίς προανακριτικῆς ὁμολογίες ὡς «ἰθύνων νοῦς τοῦ δικτύου δολιοφθορῶν» Χρήστος Ἀνδρικόκης, εἶναι «πρόσωπον ἀνύπαρκτον», ἐκτιμοῦσε δέ ὅτι ἡ ἀνάμιξη τῶν ἀτόμων αὐτῶν στήν ὑπόθεση ἔγινε ἀπό τοὺς Κ. Ματάτη καί Δ. Μπέκιο, προκειμένου νά ἀποφύγουν τήν «ὑπέρμετρον βίαν» πού τοὺς ἀσκήθηκε. Ἐπεσήμαινε ὥστόσο ὅτι ἐξακριβώθηκε ἡ πρόκληση ὀρισμένων βλαβῶν σέ ὄχηματα τῆς μονάδας ἀπό τοὺς δύο τελευταίους⁹³, χωρίς νά προκύπτει ὅτι ὑπῆρχε μεταξύ τους προσυεννόηση. Καταλήγοντας, σημείωνε ὅτι ἀπό τοὺς παραπάνω εἶναι δυνατόν νά παραπεμφθοῦν σέ δίκη οἱ δύο στρατιῶτες γιά φθορά ξένης ἰδιοκτησίας, ἐνῶ ὅλοι οἱ ἄλλοι πρέπει νά ἀπαλλαγοῦν. Τό ὑπόμνημα αὐτό ἔφθασε στά χέρια τοῦ ὑφυπουργοῦ Ἐθνικῆς Ἀμύνης μιά μόλις ἐβδομάδα πρὶν τήν κρίσιμη 15ῃ Ἰουλίου⁹⁴.

89. «Βασιλικὸς ἐπιτροπὸς» τὴν ἐποχὴ ἐκείνη (καί μέχρι τὸ 1973) ἦταν ὁ τίτλος τοῦ ἀξιωματικοῦ τῆς στρατιωτικῆς δικαιοσύνης πού ἐκτελοῦσε χρέη εἰσαγγελεῦ στὰ στρατοδικεῖα.

90. ἐφ. *Ἐλευθερία* καί *Ἐθνικὸς Κήρυξ*, 13 Ἰουνίου 1965.

91. ἐφ. *Μακεδονία* καί *Ἡ Αἰγὴ*, 19 - 24 Ἰουνίου 1965· ἐφ. *Ἔθνος*, 21 Ἰουνίου 1965· ἐφ. *Ἡ Καθημερινή*, 22 Ἰουνίου 1965· ἐφ. *Ἐλευθερία*, 22 - 24 Ἰουνίου 1965.

92. ἐφ. *Μακεδονία*, *Ἡ Αἰγὴ* καί *Ἐλευθερία*, 23 Ἰουνίου 1965.

93. Εἰδικότερα προέκυπτε, κατὰ τὸν Νικολαΐδη, ὅτι ὁ μὲν Κ. Ματάτης ἀφαίρεσε τίς πλατίνες τοῦ αὐτομάτου ρυθμιστῆ ἑνὸς ὀχήματος, ἀποσυνέδεσε τὰ καλώδια τοῦ ἀπερόμετρον καί τοῦ δείκτη ἀέρος ἑνὸς δευτέρου καί προσπάθησε νά καταστρέψει τοὺς αὐτομάτους ρυθμιστές σέ δύο ἄλλα, ὁ δὲ Δ. Μπέκιος ἐφθαιρε τὸν αὐτόματο ρυθμιστῆ τοῦ ὀχήματος πού ὤδηγοῦσε.

94. Συνοπτικὸ σημεῖωμα τοῦ λοχαγοῦ Ν. Νικολαΐδη, 7 Ἰουλίου 1965· βλ. Μ. Παπακωνσταντίνου, *Ἡ ταραγμένη*, τ. 2, ὀ.π., παράρτημα.

Λίγες ημέρες αργότερα υπεβλήθη και επισήμως η πρόταση του εισηγητή με τις ίδιες περίπου θέσεις, προτείνοντας επιπλέον και την απαλλαγή όλων από την κατηγορία της παράβασης του ΑΝ 509/47. Μετά από μελέτη των παραπάνω υπέβαλε ανάλογη πρόταση και ο βασιλικός επίτροπος⁹⁵. Σύμφωνα με την ποινική δικονομία, μετά το πέρας της τακτικής ανάκρισης, ανακριτής και εισαγγελέας (στήν περίπτωση μας εισηγητής και βασιλικός επίτροπος) διαβιβάζουν τις προτάσεις τους μαζί με τη δικογραφία στο αρμόδιο δικαστικό συμβούλιο (έδω του στρατοδικείου Θεσσαλονίκης), για την έκδοση του τελικού βουλεύματος. Αυτές οι ενέργειες ολοκληρώθηκαν μετά την 15η Ιουλίου, όταν πλέον η υπόθεση είχε περάσει στην ευθύνη της πρώτης κυβέρνησης «άποστατών».

Έτσι, οι δύο προτάσεις έφθασαν στα χέρια του νέου υπουργού Έθνικης Άμυνας Στ. Κωστόπουλου, ο οποίος ενημέρωσε σχετικά τον βασιλιά κατά τη συνάντησή τους το μεσημέρι της 28 Ιουλίου⁹⁶. Φαίνεται ότι τα πορίσματα δεν ικανοποίησαν τον Κωνσταντίνο (παρατά προηγούμενα «μνήσθητί μου Κύριε») και άμέσως μετά το δικαστικό συμβούλιο ανέπεμψε την υπόθεση «πρός περαιτέρω ανάκριση»⁹⁷, η οποία συνεχίστηκε επί τρειςήμισι μήνες ακόμη. Παρά τις φιλότιμες προσπάθειες ωστόσο, το τελικό βούλευμα 547/65, που εκδόθηκε στις 11 Νοεμβρίου, κατέληγε στα ίδια συμπεράσματα, απαλλάσσοντας τους περισσότερους κατηγορούμενους και παραπέμποντας τους δυο στρατιώτες

στό διαρκές στρατοδικείο Θεσσαλονίκης, με μόνη διαφορά ότι στις κατηγορίες κατά του Κ. Ματάτη είχε προστεθεί η «έγκατάλειψις θέσεως», επειδή την ώρα που συνελήφθη στο αυτοκίνητο, είχε κανονικά σκοπιά (κρίσιμη προσθήκη, όπως θα δούμε στη συνέχεια)⁹⁸.

Η υπόθεση των κακοποιήσεων κατά την προανάκριση άκολούθησε διαφορετική διαδρομή. Ήδη από τις 17 Ιουνίου 1965, όταν οι κατηγορούμενοι του κατήγγειλαν ότι οι αρχικές τους όμολογίες ήταν αποτέλεσμα βίας, ο λοχαγός Νικολαΐδης είχε διατάξει τη διενέργεια πραγματογνωμοσύνης από στρατιωτικούς ιατρούς⁹⁹. Στις 20 Ιουλίου, το Γραφείο Δικαστικού του ΓΕΣ άσκησε αυτεπάγγελα ποινική δίωξη για «τάς ἄς φέρεται ὑποστάς βιαιοπραγίας» ο Δ. Μπέκιος¹⁰⁰, ενώ μετά από δύο ημέρες ο Νικολαΐδης πρότεινε την ποινική δίωξη των υπευθύνων της προανάκρισης (δηλαδή του Παπαδόπουλου και άλλων βαθμοφόρων της 117 ΜΠΠ) και για τις βιαιοπραγίες κατά των Κ. Ματάτη και Π. Ντεράκη¹⁰¹. Στη συνέχεια προστέθηκε και η μήνυση που υπέβαλε προσωπικά ο Δ. Μπέκιος κατά των ανακριτών και των βασανιστών του (ταγματάρχης Γ. Ροδόπουλου, λοχαγών Ν. Κυριαζή, Α. Κολομβότση και Ε. Κουτσοδημητρόπουλου, ύπολοχαγών Ι. Τσόπελα και Δ. Καποδίστρια, ανθυπολοχαγού Ε. Καρλιαύτη και ανθυπασπιστή Κ. Κασιώνη), καθώς και κατά του Παπαδόπουλου για ήθικη ατυουργία στην κακοποίησή του (μετά και από σύσταση του αντιστρατήγου Τσολάκα, σύμφωνα με μία πληροφορία¹⁰²).

95. Έπιστολή ὑποστράτηγου ἐ.ἀ. Κ. Γκόπη, ἐφ. *Μακεδονία*, 21 Αὐγούστου 1975.
96. ἐφ. *Μακεδονία*, 29 Ἰουλίου 1965 πβ. καὶ ἐφ. *Ἐλευθερία* τῆς ἴδιας ἡμερομηνίας.

97. Έπιστολή Κ. Γκόπη, ὁ.π.

98. ἐφ. *Ἐλευθερία καὶ Ἡ Ἀλή*, 12 Νοεμβρίου 1965 ἐφ. *Μακεδονία*, 28 Νοεμβρίου 1965 πβ. ἐπιστολή Κ. Γκόπη, ὁ.π.

99. Έκθεσις πραγματογνωμοσύνης Ἄθ. Φράγκου, 17 Ἰουνίου 1965 (Ἀρχεῖο Α.Κ., ὁ.π., ἔγγρ. 9) πβ. ἐφ. *Μακεδονία*, 28 Νοεμβρίου 1965 καὶ 1 Δεκεμβρίου 1965.

100. Διαταγή ΓΕΣ, Φ. 455.32/256/177610/20-7-65, ὅπως παρατίθεται στήν εισηγητική πρόταση τοῦ λοχαγοῦ Νικολαΐδη (Ἀρχεῖο Α.Κ., ὁ.π.)· σημειωτέον ὅτι ἀρχηγός τοῦ ΓΕΣ ἦταν ἀκόμη ὁ ἀντιστράτηγος Γεννηματᾶς.

101. Εἰσηγητική πρόταση λοχαγοῦ Νικολαΐδη, στό ἴδιο. Ὁ Πανατζῆς Ντεράκης ἦταν ὁ τρίτος στρατιώτης τῆς 117 ΜΠΠ πού εἶχε ἀνακριθεῖ, κατηγορούμενος ὅτι συμμετεῖχε στό «σαμποτάζ» ἢ ὅτι –πάντως– γνώριζε τίς ἐνέργειες τῶν ἄλλων δύο (κατηγορίες ἀπό τίς ὁποῖες τόν εἶχε ἀπαλλάξει ἡ τακτική ἀνάκριση) βλ. συνοπτικό σημεῖωμα λοχαγοῦ Νικολαΐδη, 7 Ἰουλίου 1965, ὁ.π.

Ἡ εἰσήγηση Νικολαΐδη περιλάμβανε μιά γλαφυρή στή λακωνικότητά της περιγραφή τῶν ὄσων ὑπέστησαν οἱ ἀνακρινόμενοι στρατιῶτες ἐκεῖνο τό 48ωρο στό στρατόπεδο τῆς Ὁρεστιάδας: «Ἐν κατακλείδι εἰρήσθω ὅτι διά τό μέγεθος τῆς ἐκτάσεως τῆς παρούσης ὑποθέσεως συνέτεινε τά μέγιστα, τό μὲν ὁ τρόπος ἐνεργείας τῆς προανακρίσεως, ἀντίκρυς ἀντίθετος πρὸς τό ποινικόν δικονομικόν σύστημα, τό δέ ἡ ἀσκηθεῖσα ὑπέρμετρος βία, συνισταμένη εἰς ζυλοδαρμόν, εἰς δέσμευσιν χειρῶν τε καί ποδῶν, ἐπί πλεόν δέ καθ' ὑπαρχούσας ἐνδείξεις, εἰς ἐμβάπτισιν τοῦ ἐκ τῶν κατηγορουμένων Μπέκιου Δημ. εἰς πλήρες οὔρων καί κοπράνων ὄρυγμα (βόθρον) μέχρι τοῦ στήθους, ὡς ἰατροδικαστικά ἐκθέσεις. Οἱ οὕτω ἀνακριθέντες καί κυρίως οἱ Μπέκιος Δ. καί Ματάτης Κ., προκειμένου νά ἀποφύγωσι περαιτέρω κακομεταχείρησίν των, κατωνόμασαν γνωστούς τε καί ἀγνώστους των, ὡς ἀναμειγμένους εἰς τό ζήτημα τῶν φθορῶν τῶν ὀχημάτων τῆς Μοίρας, ἐντολή –δῆθεν– τοῦ παρὰ νόμου μηχανισμοῦ τοῦ ΚΚΕ»¹⁰³.

Ἡ τακτική ἀνάκριση γιά τίς κατηγορίες αὐτές δέν ἀνατέθηκε ὅμως στόν λοχαγό Νικολαΐδη, ἀλλά στόν ἀντισυνταγματάρχη στρατιωτικῆς δικαιοσύνης Θεμιστοκλή Δηματᾶτη¹⁰⁴. Ὅπως ἐπισημαίνει χαρακτηριστικά ὁ Δ. Μπέ-

κιος: «Ὁ ἀνακριτής πῆγε στή μονάδα πού διοικοῦσε ὁ Παπαδόπουλος γιά νά πάρει τίς καταθέσεις τῶν στρατιωτῶν πού προτεινόνταν γιά μάρτυρες. Ἐσαχνε δηλαδή ὁ ἀνακριτής γιά ἥρωες πού θά ἀποφάσιζαν νά καταθέσουν ἐναντίον τοῦ διοικητοῦ τους»¹⁰⁵. Τελικῶς, ἡ στρατιωτική δικαιοσύνη ἐξέδωσε ἀπαλλακτικό βούλευμα στίς 29 Νοεμβρίου 1965, παραμονή τῆς δίκης¹⁰⁶. Μετά τό πραξικόπημα τοῦ 1967, ὁ Δηματᾶτης φέρεται ὅτι «ἐκαυχᾶτο καί διατυμπάνιζε ὅτι ἔσωσε τόν Παπαδόπουλο» εἰσηγούμενος, παρά τήν ἀντίθετη γνώμη τοῦ βασιλικοῦ ἐπίτροπου Κ. Γκόπη, τήν ἀπαλλαγὴ τοῦ μελλοντικοῦ δικτάτορα ἀπό τήν κατηγορία γιά σωματικές βλάβες κατά τῶν ἀνακρινόμενων στρατιωτῶν¹⁰⁷. Ἦσως δέν εἶναι ἄσχετο μέ τά παραπάνω ὅτι ἐπὶ δικτατορίας τοποθετήθηκε πρόεδρος τοῦ στρατοδικείου Θεσσαλονίκης¹⁰⁸.

Νά ὑπενθυμίσουμε πάντως ὅτι, ἐνῶ συνέβαιναν ὅλα αὐτά, στό μεταξύ εἶχε πέσει ἡ κυβέρνησις Γ. Παπανδρέου, εἶχαν ἐναλλαχθεῖ τρεῖς κυβερνήσεις «ἀποστατῶν» καί εἶχε ἀναλάβει ἀρχηγός τοῦ ΓΕΣ ὁ ἀντιστράτηγος Σπαντιδάκης.

Ὁ διδακτικὸς ἐπίλογος τοῦ Ἔβρου

Μετά τό ἀπαλλακτικὸ βούλευμα γιά τίς βιαιοπραγίες, τό

102. Συνέντευξη Δ. Μπέκιου στοὺς Βασίλη Καββαθᾶ καί Φώτη Ἐλευθερίου, ὀ.π.: πβ. ἐφ. *Μακεδονία*, 1 Δεκεμβρίου 1965.

103. Δημ. Παραλίικας, *Συννομοσίες ΙΑΕΑ*, ὀ.π., σ. 161: πβ. ἐφ. *Μακεδονία*, 28 Νοεμβρίου 1965.

104. Ἐνδεχομένως ἡ ἀλλαγὴ αὐτὴ νά σχετίζεται τυπικά καί μέ τό γεγονός ὅτι ὁ Νικολαΐδης ἔφερε βαθμὸ κατώτερο ἀπὸ τόν Παπαδόπουλο: βλ. ἀνάλογο παράδειγμα κωλύματος στήν ἀνάκριση τῆς ὑπόθεσης Λαμπράκη, ἐφ. *Μακεδονία*, 17 Δεκεμβρίου 1963.

105. Βλ. συνέντευξη Μπέκιου, ὀ.π.

106. ἐφ. *Μακεδονία*, 1 Δεκεμβρίου 1965.

107. Ἐρώτησι βουλευτῆ ΕΔΗΚ Κ. Μπαντουβά, 18 Σεπτεμβρίου 1978, (Ἀρχεῖο Α.Κ., ὀ.π., ἔγγρ. 18): πβ. ἐφ. *Μακεδονία*, 19 Σεπτεμβρίου 1978 καί 29 Δεκεμβρίου 1978.

108. Ὁ συνταγματάρχης Θ. Δηματᾶτης ἦταν πρόεδρος τοῦ τακτικοῦ στρατοδικείου Θεσσαλονίκης τό 1971-1972, βλ. ἐφ. *Μακεδονία*, 11 Νοεμβρίου καί 21 Δεκεμβρίου 1971, 30 Ἀπριλίου καί 10 Ἰουνίου 1972: ἐπὶ δικτατορίας Ἰωαννῆ τοποθετήθηκε καί πρόεδρος τοῦ ἐκτάκτου στρατοδικείου: βλ. ἐφ. *Μακεδονία*, 28 Μαΐου, 2 Ἰουνίου, 7 Ἰουνίου καί 21 Ἰουνίου 1974. Γιά ἀδιευκρίνιστους λόγους ἀποστρατεύθηκε τό τελευταῖο δεκαπενθήμερο πρὶν ἀπὸ τήν ἀνατροπὴ τοῦ καθεστώτος (βλ. ΦΕΚ 265 Γ'/74 πβ. ἐφ. *Μακεδονία*, 12 Ἰουλίου 1974), γεγονός πού τοῦ ἔδωσε τήν εὐκαιρία νά ἐπιστρέψει μετὰ τὴ μεταπολίτευση ὡς «διοχθεῖς» καί νά φθάσει ἐπὶ κυβέρνησις Καραμανλῆ ὡς τόν βαθμὸ τοῦ ὑποστράτηγου: βλ. ἐφ. *Μακεδονία*, 4 Ἰανουαρίου 1975 καί 23 Ἰουνίου 1976: πβ. προαναφερόμενη ἐρώτησι ΕΔΗΚ στή Βουλὴ καί σχετικὴ ΕΔΕ μέ διαταγὴ τοῦ ἀντιστράτηγου Καραγιάννη, ἐφ. *Μακεδονία*, 19 Σεπτεμβρίου καί 29 Δεκεμβρίου 1978.

άμέσως επόμενο δείγμα γραφής της νέας ήγεσίας δόθηκε κατά τη δίκη των δύο στρατιωτών, που διεξήχθη στο Στρατοδικείο Θεσσαλονίκης (30 Νοεμβρίου - 2 Δεκεμβρίου 1965) και στην οποία παρέλασαν ο ένας μετά τον άλλο, ως μάρτυρες κατηγορίας, οι περισσότεροι αξιωματικοί της 117 ΜΠΠ (όχι όμως ο ίδιος ο Παπαδόπουλος). Ο ανθυπολοχαγός Καρλιαύτης (του Α2) περιέγραψε αυτόρεσκα πώς στήθηκε ο μηχανισμός της παγίδευσης με τον στρατιώτη Ψήνα, γεγονός που επιβεβαίωσε και ο τελευταίος στην κατάθεσή του. Ο υποδιοικητής της μονάδας ταγματάρχης Ροδόπουλος υποστήριξε ότι ο Ματάτης ομολόγησε στον ίδιο ότι είχε λάβει οδηγίες για να κάνει σαμποτάζ και ότι ο Μπέκιος αποδείχθηκε «προδότης» ενώ, όταν ρωτήθηκε για πιθανό «έκφοβισμό» κατά την ανάκριση, απάντησε ότι αυτά είναι «ευτράπελα».

Ο λοχαγός Κολομβότσης (διοικητής της Γ΄ Πυροβολαρχίας) κατέθεσε ότι ο Μπέκιος του είπε ότι «παρεσύρθη και μετανοεί», ενώ ο λοχαγός Κυριαζής (διοικητής της Α΄ Πυροβολαρχίας) υποστήριξε ότι οι κατηγορούμενοι ομολόγησαν στον ίδιο ότι «ήσαν οργανωμένοι εις δίκτυον κομμουνιστών», ότι ο Μπέκιος «έφοβήθη πώς θά τον αντιμετώπιζε ο πατέρας του, ο οποίος ήτο χωροφύλαξ και έπολέμησεν εις τήν μάχην του Μακρυγιάννη», και ότι κατά την ανάκριση «δέν έχρησιμοποιήθη βία». Ο λοχαγός Κουτσοδημητρόπουλος βεβαίωσε ότι ο Ματάτης ήταν «ποτισμένος κομμουνιστής» και είχε ομολογήσει ότι έλαβε «τήν διαταγή» να κάνει σαμποτάζ, ενώ ο Μπέκιος του είπε ότι «σκέπτεται πώς θά αντικρύση τούς γονείς του». Ο υπολοχαγός Τσόπελας κατέθεσε ότι ο Ματάτης όταν τον ρώτησε τό

Ή ύποργός Έθνικής Άμύνης Πέτρος Γαρουφαλιάς μέ τόν Κωνσταντίνο («Μνήσθητί μου Κύριε»)

«γιατί», του απάντησε ότι «έτσι, ήθελα να τά χαλάσω».

Είναι χαρακτηριστικό ότι ακόμη και οι στρατιωτικοί εμπειρογνώμονες που δέν ανήκαν στή μονάδα, και οι όποιοι προηγουμένως είχαν αποφανθει κατηγορηματικά ότι οι βλάβες ήταν αποτέλεσμα κακής συντήρησης, τώρα μετέβησαν στάση. Ο συνταγματάρχης Άρβανιτίδης (της τεχνικής διευθύνσεως του Γ΄ ΣΣ) κατέθεσε ότι «τοιούτου είδους φθορές δύνανται να είναι φυσιολογικά, αλλά και έσκεμμένα», ενώ ο ύπολοχαγός Κουτσογιαννόπουλος (του 9ου Λόχου έπισκευών της Στρατιωτικής Διοίκησης Έβρου), ο όποιος είχε αναφέρει ρητά τον Μάιο ότι η βλάβη των αυτομάτων διακοπών «δέν θεωρείται ύποπτος»¹⁰⁹, δήλωσε τώρα ότι ουδέποτε είχε υποστηρίξει ότι η βλάβη ήταν φυσιολογική και ότι τήν θεωρεί «κατά 80-90%» ύποπτη¹¹⁰.

109. Στρατιωτική Διοίκησης Έβρου πρós 117 ΜΠΠ, 16 Μαΐου 1965 (Αρχειό Α.Κ., ό.π., έγγρ. 4).

110. έφ. Μακεδονία, 1 - 3 Δεκεμβρίου 1965.

Ἐπιστέγασμα ὑπῆρξαν ἀφενός ἡ κατάθεση τοῦ διοικη-
τῆ τῆς ΣΔ Ἐβρου ταξίαρχου Βαρδουλᾶκη καὶ ἀφετέρου ἡ
ἀγόρευση τοῦ βασιλικοῦ ἐπιτρόπου ἀντισυνταγματάρχη
Γκόπη.

Ἐρωτηθεὶς ἐάν τοῦ δημιουργήθηκε «πρὸς στιγμήν ἡ
ἐντύπωσις» ὅτι ἡ προανάκριση «ὑπερέβαλε», ὁ Βαρδουλᾶ-
κης ἀπάντησε: «Ὁχι, διότι ἐγνώριζα τοὺς ἀξιωματικούς οἱ
ὁποῖοι εἶναι ἀξιωματικοὶ ἤθους καὶ ἀδιάβλητοι, ὁ δὲ τότε
διοικητὴς Παπαδόπουλος εἶναι ὑπέροχος ἀξιωματικὸς καὶ
ὑπέροχος οἰκογενειάρχης»¹¹¹. Ἡ κατάθεση αὐτῆ εἶναι ἐν-
δεικτικὴ διότι ὁ Βαρδουλᾶκης, ὅχι μόνο δὲν ἀνῆκε στὴν
ὁμάδα Παπαδόπουλου, ἀλλὰ κατὰ τίς παραμονές τοῦ πρα-
ξικοπήματος ἐπιχείρησε νὰ προειδοποιήσει τὴν τότε ἡγε-
σία γιὰ τίς κινήσεις τῶν συνωμοτῶν, ἀπὸ τοὺς ὁποίους στή
συνέχεια ὑπέστη διώξεις. Μετὰ δέκα ἔτη δέ, καὶ πάλι ὡς
μάρτυρας κατηγορίας, ἀλλὰ τότε πλέον στὴ δίκη τῶν πρω-
ταιτιῶν τῆς δικτατορίας, ἐπεσήμαινε ὅτι ἡ τελικὴ φάση τῆς
προετοιμασίας τοῦ ἀπριλιανοῦ πραξικοπήματος «ἄρχισε
περίπου τὸ 1965»¹¹², ὅταν δηλαδὴ ἐκεῖνος τοὺς ἔδινε τὰ
εὔσημα (μὲ κάποια δόση λεπτῆς εἰρωνείας πρέπει νὰ παρα-
δεχθεῖ κανεὶς, ὡς πρὸς τὸ σκέλος τοῦ «οἰκογενειάρχης»,
δεδομένου ὅτι ἡ προσωπικὴ ζωὴ τοῦ μελλοντικοῦ δικτάτο-
ρα ἀποτελοῦσε κοινὸ μυστικὸ μεταξὺ τῶν ἀξιωματικῶν).

111. Βλ. κατάθεση ταξίαρχου Α. Βαρδουλᾶκη, ἐφ. *Μακεδονία*, 2 Δεκεμβρίου 1965.

112. Βλ. κατάθεση ὑποστρατήγου Α. Βαρδουλᾶκη στὸ Πενταμελὲς Ἐφετεῖο Ἀθηνῶν, Π. Ροδάκης (ἐκδ.), *Δίκη πρωταίων*, ὅ.π., σ. 404.

113. Βλ. ἀγόρευση Βασιλικοῦ Ἐπιτρόπου Κ. Γκόπη, ἐφ. *Μακεδονία*, 3 Δεκεμ-
βρίου 1965.

114. Ἐντούτοις ἡ στάση του στὴ δίκη φάνηκε ἀρχικὰ νὰ ἐπιβραβεύεται, καθὼς
τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1966 τοποθετήθηκε πρόεδρος τοῦ τακτικοῦ στρατοδικείου Θεσ-
σαλονίκης καὶ τὸ Νοέμβριο τῆς ἴδιας χρονιᾶς προήχθη σὲ συνταγματάρχη. Μετὰ
τὸ πραξικόπημα παρέμεινε ἀρχικὰ στὴ θέση του, ἀλλὰ τελικῶς ἀποστρατεύθηκε
ἀνεπαγγέλτως στὶς 15 Ἰουνίου 1968 βλ. ἐφ. *Μακεδονία*, 3 Ἀπριλίου 1966, 1
Νοεμβρίου 1966, 25 Ἰανουαρίου 1967, 25 Ἀπριλίου 1967, 21 Μαΐου 1967, 3 Ἰουνίου

Στὴ δίκη του ἀγόρευση, ὁ ἀντισυνταγματάρχης Γκό-
πης, ἀφοῦ ἀπέρριψε τὸν ἰσχυρισμὸ τῶν κατηγορουμένων
ὅτι ὑπέστησαν βασανιστήρια γιὰ νὰ ὁμολογήσουν («τέρμα
εἰς τὰ περί βίας καὶ μεσαιωνικῶν μέσων») καὶ κατήγγειλε τίς
αἰτιάσεις περὶ σκηνοθεσίας τῶν βλαβῶν ἀπὸ μέρους «τῶν
ἐπιτελῶν τῆς 117 Μοίρας» (δηλαδὴ τοῦ Παπαδόπουλου) ὡς
«ῦβριν δι' ὀλόκληρον τὸν στρατόν», παραδέχθηκε ὡστόσο
ὅτι δὲν ἀπεδείχθη «ἀρκούντως» ἡ ὑπαρξη παρανόμου δι-
κτύου «ὀπισθεν τῶν δύο στρατιωτῶν». Ἡ πράξη τους ὑπῆρ-
ξε οὐσιαστικὰ «προδοσία», ἀλλὰ ὁ χαρακτηρισμὸς της ὡς
ἀπλῆς φθορᾶς τοῦ ἔδενε «δυστυχῶς» (ὅπως ὑπογράμμισε) τὰ
χέρια, μὴ ἐπιτρέποντάς του νὰ ζητήσει «τὴν ἐσχάτην τῶν
ποινῶν, ὅπως θὰ ἤρμοζε». Ἐν κατακλειδί, πρότεινε νὰ κη-
ρυχθοῦν ἔνοχοι, προσθέτοντας ὅτι, εἰδικὰ γιὰ τὸν Ματάτη,
ὁ ὁποῖος «εὐρίσκετο σκοπὸς καὶ ἐγκατέλειψε τὸ ὄπλον του
διὰ νὰ καταστρέψη αὐτοκίνητον», πρέπει νὰ ἐφαρμοστεῖ
«λόγω τῆς θέσεως τῆς Μοίρας», τὸ ΜΔ ψήφισμα τοῦ 1948,
πού προέβλεπε ποινὴ καθείρξεως καὶ εἶχε ἐφαρμογὴ σὲ
ἐμπόλεμη περίοδο¹¹³. Ἡ στάση αὐτῆ τοῦ βασιλικοῦ ἐπιτρό-
που εἶναι ἐξίσου ἐνδεικτικὴ μὲ ἐκεῖνη τοῦ Βαρδουλᾶκη,
διότι οὔτε ὁ Γκόπης σχετιζόταν μὲ τὴν ὁμάδα Παπαδόπου-
λου καὶ ἀποστρατεύθηκε μετὰ τὸ πραξικόπημα τῆς 21ης
Ἀπριλίου¹¹⁴.

1967 καὶ 16 Ἰουνίου 1968. Φαίνεται ὅτι ἡ φλογερὴ ἀγόρευση του δὲν ἀρκοῦσε γιὰ
νὰ ἀποσβέσει τὴν ἄρνηση τοῦ νὰ υἱοθετήσει τὴν θεωρία περὶ «συνωμοτικοῦ
δικτύου». Ἀπὸ τοῦ σημείου ἐκεῖνου, ὡστόσο, μέχρι τὸν ἰσχυρισμὸ τοῦ Σ. Γρηγο-
ριάδη ὅτι ὁ Γκόπης ἐπέδειξε «δικαστικὴ εὐσυνειδησία» διότι εἶχε ὑποστηρίξει ὅτι
«τὸ σαμποτάζ ἦταν ἀνύπαρκτο» καὶ ἐπρόκειτο γιὰ «σκηνοθεσία πρὸς δημιουργίαν
ἐντυπώσεων», μὲ ἀποτέλεσμα νὰ εἶναι «ἀπὸ τοὺς πρώτους ἀξιωματικούς πού
ἐκδιώχθησαν ἀπὸ τὸ καθεστῶς Γ. Παπαδοπούλου» (Σ. Γρηγοριάδης, ὅ.π., τ. 5, σ.
20), ὑπάρχει μιὰ ἀπόσταση πού εἶναι πολὺ δύσκολο νὰ καλυφθεῖ: πβ. ἐπιστολὴ τοῦ
ἴδιου τοῦ Κ. Γκόπη μετὰ τὴν πτώση τῆς δικτατορίας, ὅπου ὑπάρχουν πολλὲς
λεπτομέρειες γιὰ τὴν στάση του κατὰ τὴν προδικασία, ἀλλὰ οὐδεμία ἀναφορὰ
στὴ δίκη, ἐφ. *Μακεδονία*, 21 Αὐγούστου 1975.

Τελικώς, ὁ Μπέκιος καταδικάστηκε σέ ποινή 4ετοῦς φυλάκισης, γιά φθορές (σέ συνδυασμό μέ τόν νόμο 4000 περί τετυμποῦσμοῦ), καί ὁ Ματάτης σέ ποινή 15ετοῦς κάθειρξης, γιά φθορές καί γιά ἐγκατάλειψη θέσης σκοποῦ¹¹⁵. Τό ἀπαλλακτικό βούλευμα γιά τίς κακοποιήσεις, ἡ στάση τῶν ἀξιωματικῶν μαρτύρων, ἡ ἀγόρευση τοῦ βασιλικοῦ ἐπιτρόπου, τό ὄλο κλίμα διεξαγωγῆς τῆς δίκης καί ἡ ἀπόφαση τῶν στρατοδικῶν, ἐπιβεβαιώνει τό γεγονός ὅτι ὁ στρατός εἶχε θέσει καί πάλι ὑπό τίς φτεροῦγες του τόν ἀντισυνταγματάρχη Παπαδόπουλο¹¹⁶. Εἶναι προφανές ὅτι στά μάτια τῶν περισσοτέρων στελεχῶν (ἀνεξαρτήτως ἐπιμέρους πεποιθήσεων) ἡ ὅλη ὑπόθεση, ὅπως καί οἱ ἀποκαλύψεις περί τοῦ σχεδίου «Περικλής», εἶχαν ἐκληφθεῖ ὡς προσβολές κατά τοῦ σώματος τῶν ἀξιωματικῶν συνολικά καί ὀδήγησαν στή συσπείρωση τῶν γραμμῶν τους, ὑπό τήν νέα ἡγεσία. Ἄντί τιμωρίας, ὁ Παπαδόπουλος μετατέθηκε ἀρχικά στή Λάρισα καί στή συνέχεια στό ΓΕΣ στήν Ἀθήνα, ἀνασυγκρότησε τή συνομοτική του ὁμάδα, συμμετεῖχε δραστήρια στά πραξικοπηματικά σχέδια πού ἐξυφαίνονταν ἀπό τά Ἀνάκτορα, κύκλους τῆς Δεξιᾶς καί τή στρατιωτική ἡγεσία ὑπό τόν Σπαντιδάκη καί, τήν κατάλληλη στιγμή, «ἐκλεψε τόν κεραυνό» μέσα ἀπό τά χέρια τῶν στρατηγῶν, τή νύκτα τῆς 20 πρὸς 21 Ἀπριλίου 1967.

Ἡ τελευταία πράξη τοῦ δράματος τῶν δύο στρατιωτῶν τῆς 117 ΜΠΠ παίχθηκε στό Ἀναθεωρητικό Στρατοδικεῖο Ἀθηνῶν τόν Μάρτιο τοῦ 1966, ὅπου μειώθηκαν οἱ ποινές,

115. ἐφ. *Μακεδονία*, *Ἡ Αἰγὴ* καί *Ἐλευθερία*, 3 Δεκεμβρίου 1965.

116. Γιά μιὰ ἐμπεριστατωμένη παρουσίαση τῆς ὅλης ὑπόθεσης, βλ. Βαγγέλης Δημητρίου, ντοκιμαντέρ *Τό σαμποτάζ*, ὁ.π.

117. Συνέντευξη Μπέκιου στοὺς Βασίλη Καββαθᾶ καί Φώτη Ἐλευθερίου, ὁ.π.

118. Εἶναι ἀξιοσημείωτο ὅτι ἡ ἐφ. *Ἐλευθερία* (6 Μαρτίου 1966) ἀφιερώνει ἓνα εἰδησάριο περί δύο στρατιωτῶν πού καταδικάστηκαν «διά φθορὰν ὀχημάτων τοῦ στρατοῦ», χωρὶς νὰ κάνει καμία σύνδεση μέ τήν ὑπόθεση τοῦ περασμένου καλοκαριοῦ. Ἀλλά καί ἡ κάλυψη ἀπὸ τὴν *Μακεδονία* εἶναι αὐτὴ τῆς φορᾶ τελείως

ΚΑΤΑΓΓΕΛΙΕΣ ΣΤΟ ΣΤΡΑΤΟΔΙΚΕΙΟ

ΒΑΣΑΝΙΣΘΗΚΑΝ ΦΡΙΚΤΑ ΟΙ ΔΥΟ ΣΤΡΑΤΙΩΤΕΣ ΤΗΣ ΜΟΝΑΔΑΣ ΤΟΥ ΕΒΡΟΥ

ΣΕ ΒΟΘΡΟ ΑΚΑΘΑΡΣΙΩΝ ΩΣ ΤΟ ΛΑΙΜΟ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, 1. (Τοῦ ἀνταποκριτῆ μας).— Στὸ Διάρκες Στρατοδικεῖο Θεσσαλονίκης καί λέσα σὲ ἀτύσφαιρα ἐκνευρισμοῦ καί ἀνεγκλήσεων, μετὰ τῶν συνηγορῶν υπεράσπισης καί τῶν στρατοδικῶν, συνεχίσθηκε σήμερα ἡ δίκη τῶν στρατιωτῶν Δ. Μπέκιου καί Κ. Ματάτη, γιά τὴ γνωστὴ ὑπόθεση «δολιοφθορᾶς» στὴ μονάδα Π. Π. Ὁρεστεϊάδας Ἐβρου.

Ἀπὸ τοὺς συνηγοροὺς υπεράσπισης ὑποβλήθηκαν καί σήμερα πρὸς τοὺς μάρτυρες κατηγορίας πολλὲς ἐρωτήσεις σχετικὰ μέ τὸν τρόπο τῆς «ἐμολογίας» τῶν δύο στρατιωτῶν.

Οἱ συνηγοροὶ τόνισαν ὅτι «ἠσκήθη βία ἐπὶ τῶν δύο στρατιωτῶν κατὰ τὸν ὅποιον ἐφομοσθήσαν προπαύσατοι μέθοδοι ἀνακρίσεως ὅτι ὁ ἐξ αὐτῶν Μπέκιος ἐτοποθετήθη ἐντὸς βόθρου ἀκαθαρσιῶν ἕως τὸν λαίμω καί εἰς τὸν Ματάτην δὲν ἐδίδετο οὔτε νερὸ διὰ νὰ «σπᾶση» καί ὅτι οἱ δύο στρατιώ-

ται ἠπειλοῦντο ὅτι θὰ ἐξετελοῦντο ἐάν ἀναίρεσον ὅσα εἶχαν «ἐμολογήσει».

Ὁ Ματάτης, ἀπαντώντας σὸ συνήγορό του σχετικὰ μέ τὴν κατάθεση τοῦ μάρτυρα κατηγορίας λοχαγοῦ Κουτσοδημητρίου εἶπε χαρακτηριστικά: «Ἐἶχαν δύο μέρες νὰ μού δώσουν νερὸ καί μού ἔδινε ὁ λοχαγὸς σταγόνα σταγόνα. Καί ὅταν ὑπόγραψα τὴν κατάθεση πού αὐτὸς μού εἶχε ἐτοιμάσει, μού ἔδωσε νὰ πῶ μιὰ προτοκαλάδα».

Ὁ μάρτυρας κατηγορίας στρατιώτης Ντούσιος, πού εἶχε συλληφθεῖ μαζί μέ τὸ Μπέκιο καί τὸ Ματάτη, ἀπαντώντας στὴν ἐρώτησιν τοῦ δικηγόρου Κωνσταντινίδου: «Ἐμαθεὶς ἂν ἐβάλαν τὸν Μπέκιο μέσα σ' ἓνα βόθρο γεμάτο ἀκαθαρσίες;» εἶπε μάλιστα!

Κατὰ τὴ σημερινὴ δεύτερη μέρα τῆς δίκης, ἐξετάσθηκαν οἱ λοχαγοὶ καί ὑπολοχαγοὶ Ράμναλης, Κουτσογιαννόπουλος, Τσόπελας, Καποδίστριας κ.ἄ.

Φ. Ρ. ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ

ἐφ. *Αἰγὴ*, 2 Δεκεμβρίου 1965

τοῦ μέν Ματάτη σέ ἕξι ἐτῶν φυλάκιση, τοῦ δέ Μπέκιου σέ δύο. Ἡ δεύτερη αὐτὴ δίκη διεξήχθη κεκλεισμένων τῶν θυρῶν καί ὁ συνήγορος τοῦ Μπέκιου Π. Κατσικόπουλος (βουλευτὴς τῆς ΕΚ, συνήγορος καί στὴ δίκη «ΑΣΠΔΑ»), δήλωσε πρὸς τὸ δικαστήριον: «Κύριοι, διεπίστωσα ἀπὸ τὴν ἀκροαματικὴ διαδικασίαν ὅτι ἡ ὑπόθεση εἶναι νὰ καταδικασθοῦν ὁπωσδήποτε αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι. Δέν ἔχω νὰ πῶ τίποτε ἄλλο. Καταδικάστε τους»¹¹⁷. Σημειωτέον ὅτι στὴ δίκη δόθηκε ἐλάχιστη δημοσιότητα, ἀκόμη καί ἀπὸ τὸν τύπον τῆς ἀντιπολίτευσης¹¹⁸.

Ὁ Μπέκιος ἐξέτισε διαδοχικά τήν ποινή του στίς στρατιωτικές φυλακές Μπογιατίου (ὅπου κακοποιήθηκε), Αἴγινας, Τίρυνθας καί Κορίνθου. Ἀποφυλακίστηκε τόν Μάρτιο τοῦ 1967, ἀλλά, καθώς χρωστοῦσε ἀκόμη χρόνο θητείας, ἔλαβε φύλλο πορείας καί πάλι γιά τήν μοιραία 117 ΜΠΠ στήν Ὀρεσιτιάδα. Ἡ ἀνάμνηση τῶν σκηνῶν πού εἶχε ζήσει τοῦ προκάλεσαν νευρικό κλονισμό καί πήρε ἕνα μήνα ἀναρρωτική ἄδεια. Τό πραξικόπημα τῆς 21ης Ἀπριλίου τόν βρήκε ἐνῶ ἐπέστρεφε στή μονάδα, ὅπου τόν περίμενε καί ἡ μετάθεσή του στήν 106 ΜΠΠ, στή Φλώρινα. Ἐκεῖ ἀφηγήθηκε τήν περιπέτειά του στόν διοικητή ἀντισυνταγματάρχη Λάμπρο Φλόκα καί «ἐκτοτε κανεῖς δέν μέ ἐνόηλησε, μοῦ φέρθηκαν ἄσπογα». Λίγους μήνες ἀργότερα τόν ἐπισκέφθηκαν δύο ἀπό τούς ἀνακριτές του (οἱ ἀξιωματικοί Κουτσοδημητρόπουλος καί Μπότσας, οἱ ὅποιοι ὑπηρετοῦσαν πλέον στήν ΚΥΠ) καί τοῦ εἶπαν: «Ὅ,τι ἐγινε, ἐγινε» ... «κι ὅταν ἀπολυθεῖς ἀπό τό στρατό, ἔλα στήν ΚΥΠ νά σέ βοηθήσουμε. Τώρα, ξέρεις, εἴμαστε στά πράγματα». Ἀργότερα, ὀδηγώντας στρατιωτικό αὐτοκίνητο ἔπαθε ἕνα αὐτοκινητιστικό ἀτύχημα, στό ὅποιο τραυματίστηκε σοβαρά (σπάσιμο λεκάνης καί ποδιοῦ) κι ἔμεινε πολλούς μήνες στό νοσοκομεῖο, ἀπ' ὅπου καί ἔλαβε τό ἀπολυτήριο (15), καθώς καί σύνταξη 1.100 δραχμῶν (35% ἀναπηρία). Ἀπελπισμένος, ἐπισκέφθηκε τούς δύο ἀξιωματικούς στήν ΚΥΠ, πού τόν σύστησαν σέ κάποιες δουλειές μέ μεροκάματο¹¹⁹.

Ὁ Ματάτης κρατήθηκε στό Μπογιατί (ὅπου ἔλαβε ἀπολυτήριο ἀπό τό στρατό), τήν Αἴγινα, τή Λευκάδα καί

στίς φυλακές Ἀβέρωφ. Ἐκεῖ βρέθηκε μέ τούς πολιτικούς κρατούμενους τῆς δικτατορίας, οἱ ὅποιοι τοῦ «στάθηκαν σάν παιδί τους». Στή συνέχεια μεταφέρθηκε στόν Κορυδαλλό, ἀπ' ὅπου τελικῶς ἀποφυλακίστηκε, ὑπό τόν ὄρο τῆς περιορισμένης διαβίωσης στή Βέροια, ὅπου ἦταν ὑποχρεωμένος νά δίνει τό «παρών» στήν Ἀσφάλεια τρεῖς φορές τήν ἑβδομάδα, μέχρι τή μεταπολίτευση¹²⁰.

Λεωνίδας Καλλιβρετάκης

περιληπτική καί ἐπίπεδη, ἀναφέροντας ὅτι εἶναι «ἐνεχόμενοι εἰς τήν "ὑπόθεσιν σαμποτάζ" εἰς μονάδα τοῦ "Ἐβρου».

119. Βλ. συνέντευξη Μπέκιου στόν Βαγγέλη Δημητρίου, ὀ.π.: πβ. καί συνέντευξη του στοῦς Βασίλη Καββαθῆ καί Φώτη Ἐλευθερίου, ὀ.π.

120. Συνέντευξη Ματάτη στόν Βαγγέλη Δημητρίου, ὀ.π.: πβ. Φώντας Λάδης, «Τό "σαμποτάζ" τοῦ "Ἐβρου"», π. *Ταχυδρόμος*, 18 Ἰουλίου 1985.

